

Цю гумореску було зачитано в літературному клубі ім. Блакитного на ювілеї автора її. Перед слухачами промайнули давні дні, коли кожний лише починав, здебільшого, свою літературну роботу... Наш побут тодішній, наші злидні, наші радощі й горе... Гадаємо, що клептик цього побуту, що потроху в загадках стирається вже, поданий подекуди в гротесковій формі буде цікавий і нашим читачам.

МОЯ СПОВІДЬ

(Автобіографічне)

В. Алешко

Покаятися мені треба: щиросердно, правдиво. Привселюдно — всі свої гріхи викласти.

Впасти навколяшки перед першим будинком літератури ім. В. Блакитного. Перед співцями нової ери, перед Новою Генерацією.

Благати. Замолювати тяжкі гріхи, провини.

Хай знають: злодій я. Хай знають, папуас я. Хай знають: у болоті я...

В найпотайніші куточки душі зазираю, інтимні моменти пригадую — все, все на світло денне.

Я довго вагався, крився, ворогував сам із собою, намагався заспокоїти себе, але — марно.

Пекельний огонь розриває жили, заливає кип'ячою смолою серце, якась непоборима сила штовхає мене на самострату. Я не можу більш терпіти. Не можу. Слухайте: перед вами моя правда. Перед вами слово щиросердне — сірник націлений на коробочку.

Чирк!..

Горить моє слово сповіди.

Бо я відважився. Слухайте. Правдиве слово каяття перекладаю з серця на серце.

Значний і відповідальний момент: я каюся.

Я залюбки посилав би золи на голову, але деж її взяти? „Радянське Село“ так з'агітувало селян, що вся вона йде на угноєння. Я залюбки роздер би на собі сорочку, але вона й так подерлася на шмаття від довгого блукання по степах, лісах і крейдяних горах. А драти до кінця — режим економії не велить.

Привселюдне каяття — нині єдиний порятунок для мене. Якщо добуду полегкість, може рештки мого життя на що небудь згодяться...

* * *

... Спочатку, обмірковуючи свої хижачькі вчинки, я прислухався до нутряного голосу сумління.

Цей голос до мене промовляв:

— Відпиши все своє бідне майно дитячому будинкові. Подайся далеко-далеко, в пустелю. Там будеш замолювати свої гріхи тяжкі аж до останніх днів життя свого.

— Так. Там, — сказав я собі твердо.

Наміри мої були непохитні.

Я склав навіть опис майна вбогого. Постягував до купи дрантя. Почепив на шию кози — єдиній відраді моїй — табличку з написом:

Прощай.

Мене пам'ятай.

Молока норму давай,

Щоб розцвів наш край.

І — ніде правди діти — поцілував козу в волохатий, пухкенький підборідочок.

Що треба було зробити ще? Взяти на далеку дорогу ціпок, торбину.

І ось: за плечима у мене торба, а в ній десяток сухарів. Все. Все, що треба мандрівникові на незнану, тяжку дорогу.

Я грюкнув дверима, попрощався з рідним, тихим кубелечком.

В-останнє поглянув на аркуш паперу, засіяний літерами заповіту мого. На ньому все майно вбоге до останнього гвіздка. Все — на користь дитячому будинкові відписував. А всю справу завершувала кругла сюр-гучна печатка з білими хвостиками і впевнений розчерк нотаря.

Все.

Ось коли одірву я п'яти від цієї грішної землі.

— В пустелю... В пустелю... Зоставайся щаслива, козю!

* * *

... Тиждень як я в дорозі.

Вийшов на широкий шлях. Поглянув навкруги. І всюди, куди б я не кидав свій погляд, я натикався на довгі, чорноруді смуги виораної землі.

— В пустелю! В пустелю! — підганяв я себе думками, — я знайду її...

І прискорив ходу.

Над-вечір сів під деревом полуднувати. Недалечко орач працював.

— А скажіть, будь ласка, — звернувся я до орача, — ця земля, що навкруги видніється, вся орється?

— А вжеж! Ще й мало: б'ємося за неї.

— А деж пустеля?

— Яка?

— Недоторкана плугом цілина. Степ дикий...

— А навіщо вам?

— Спасатися хочу. Каятися в гріхах...

— Тю! А я гадав, що надумали в оренду взяти та пшеницею засіяти. Тепер законом це дозволяється. От би розбагатіли! Капітал на капітал так би й пер!

— Не багатіти мені, а каятися...

— Душу загубили, чи мертвих людей їли?

— Ех, не зрозумієте ви мене!

— Воля ваша. А тільки тепер землі такої, товаришу, нема. Та коли б хоч шматок цілини знайшовся, за неї б стукалися лобами!...

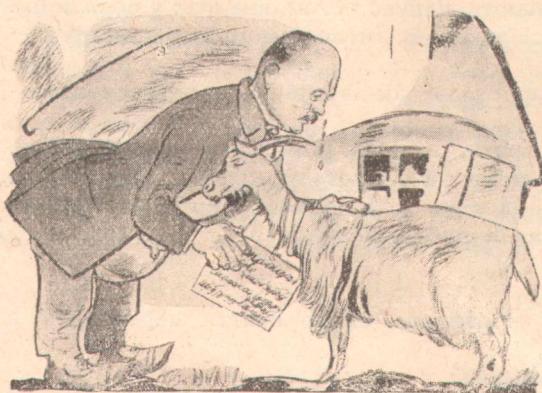
— Як нема? А деж грішникам спасатися? Цього бути не може!

— Не знаю. А тільки земельний відділ нарізки для ченців не робив. Навпаки: відібрали й ту, що раніше на ній пузо відгодували...

Пішов я далі. Хіба цій темній людині зрозуміти мене, мої муки?

І знову переді мною великі, широкі, необмежні простори. Кінця-краю їм немає.

Але...

... Почепив на шию козі — єдиній відраді моїй — табличку з написом

Всюди, куди не глянеш, плуг, мов жук, рие й рие землю крицевим носком. Оранка... Засів... Кипить робота всюди. Перешкоджають спасатися...

Спочатку я на плуг натикався. А далі — прямуючи безперестанно в напрямку до моря — почав і на косу натикатися. Посіяний хліб колосом заряснів. І колос той вже дозрів. А я все пустелі шукаю. Я мушу її знайти.

Спочивав я під полукіпком. Недалечко від мене хлопці клали на мажару пшенишні снопи. Коли чую, летить на мене пес кудлатий, хвіст у реп'яхах, найжачився, пельку роззявив, як не проковтне:

— Гав!.. Гав!.. Гав!..

Ось-ось за штанину поцупить.

Схопився я та — латати.

— Тю!.. Тю!..

— Держи!..

— Лови злодія!.. — чую за собою вигуки.

— Ей, злодюго! Мабуть, снопи обмолочував!..

— А може це „праведник“ із монастирька до дівчат навідувався!..

Ха-ха-ха!..

Образ. Щож: приймай. Важкий хрест і важкий шлях уготовано тобі життям.

Дарма: вперед.

* * *

Вже листя на деревах пожовкло. Терпіння. Ще жевріє в грудях надія.

Коли на те піде, до самого моря дійду. В пекло. Однаково: мені нема чого більше губити. Головне я загубив: спокій.

... Іду по стерні. Поколов ноги. Одежа подерлася. Сила вгасає. А деж пустеля? Хоча б ознаки. Дарма: вперед.

... Ага. Ось. Це напевно вона. Пильно придивляюся. Не видно плугів. Не видно людей... А що то аж там, в далені за горбиком, синенькою смужкою в'ється вгору? Димок.

Трактор!

Тепер кінець. Спасатися в пустелі не можна. В яку б нору не заховався, тебе всюди знайде цей залізний кінь...

... В ліс?

Так. Пошукаю щастя ще тут.

Моя „келія“ була напізбудована, коли прийшло двоє селян.

Я привітав їх. За порадою, чи може й вони спасаються? Що ж, складемо гурток радянських „прочан“.

Мої думки обірвав грізний голос:

— Ти чого, ледачого, сюди забрався?

Я:

— Спасатися хочу.

— А дозвіл у тебе є?

— Щоб спасатися? Хіба й на це дозвіл?

— Тепер нічого не можна робити без дозволу, — додав другий.

— А якщо мені спасатися?..

— Від податку, чи від військової служби? Заборонено.

— Душу свою занастив я...

— Заборонено. Ну, покажи квиток. Нема? Так викидайся геть! Це фонд лісовий. Незаможницький.

— А куди ж мені?

- А нам яке діло? Хоч до чорта в зуби!
- А другий:
- Зараз почнемо підчистку робити. Саме тут, де ти змостив чортяче сховище. Геть!..

* * *

... Блукав я довго. Нарешті в ярку спинився. І тут довго не довелося на самоті побути. Приїхали селяне пісок копати.

Кажуть:

- Це місце не вільне: орендує кредитове товариство. Пісок беремо...
- Навіщо?
- Для цементових виробів. Робимо: цеглу, цементові кільця для колодязів, черепицю...

Прогнали мене.

... Куди ж тепер? Щасливий був Сергій Радоніжський, що в лісі спасався. Ще й ведмедів хлібом годував. Тепер не ті часи...

Почав я було рити в одному потайному місці печеру між двох велетнів-дубів. Викидав мабуть возів з десятків землі, коли й про це пронунали. Застукали за роботою. На гарячому вчинкові мокрим рядном накрили.

— Ага,— кажуть,— бач ти який!

— Банду надумав набирати? Потайник для схоронок думаєш споруджати? А признавайся, кажуть, що ти за отаман єси?

Зайкнувся їм про спасіння душі — так і слухати не хочуть.

— Де твоя,— питають,— банда схована? Яку владу визнаєш? Які запаси харчів маєш? Чи ти не був у Махна? Роздягайся! — говорять.

Роздягся я.

— Лягай!

Ліг я. Перечити, міркую, ще гірше буде.

— Не тут,— репетують,— а о-там під дубочками!

Ліг я під дубочками.

— Скидай штани!

Скинув.

Всипали мені березової каші.

— Щоб знав,— приказують,— як без роботи шалатися гарячої пори!

А далі, спасибі їм, і волю дали.

З того часу годі я про печери мріяти.

— Коли на готову,— міркую,— натраплю, так моє щастя. А щоб самому рити ані-ні...

... Тинявся я в лісі довгенько. Кепсько стало з харчами. Гадав знайомство налагодити з птахами: може б змилося і бодай маслак обсмоктаний принесли. Не вдалося.

Почав на село ходити. Старцював... Спасибі, не відмовляли, шматком хліба поділялися. Що правда, в одній заможній господар нагримав:

— Якого чорта,— каже,— ви там у лісі сидите? Ось із нас розверстку деруть, а ви ні гу-гу! Швидче б бій розпочинали. Кому нію кляту нищили!..

Хіба це болотяне пузо могло зрозуміти мене? Мої чисті й високі поривання?

... Сидів на пні, відпочивав. А по-близу селянин з села дерева підчухрував.

Узнав він, хто я, чого живу тут.

Каже:

— Ось що, чоловіче добрий. Ти ще, здається в бувальцях не був, так побуваєш!

— Як так? — питаю.

— А так. Коли ніде не сидів, так посидиш. Запровторять тебе туди, де козам роги крутять!

— Завіщо?

— Щоб не зазнавався дуже. Всі ми грішні. Всі під богом ходимо. А бач не галасуємо про це. Мовляв: яка я цяця! Покуту на себе наклав. Спасаяся! Марудно дивитися на тебе. А втім, як знаєш. Мій совіт тобі такий: кидай все і тікай звідси.

— Куди ж тікати? А гріхи...

— Є таке потайне містечко. Знаю я. Там і святий Іоасаф спасався... Але умова: допоможеш мені перевезти десять возів хмизу. Покажу тобі. Для тебе як раз. Кращого не треба й шукати.

Згодився я. Перевезли ми хмиз удвох.

Ось і нагорода:

— Недалечко, під Білгородом, — говорить селянин, — є крейдянні гори. Для вашого брата, хто сумління у гріхах підмочив, це рай...

... Знайшов я й цей „рай“. Дійсно: крейдянні гори. Поплазив я тут день-другий. Моя одіж з чорної на „майський костюм“ стала скидатися, вірніше на спецодяг крейдяника.

Але бий його морока! Хіба спасіння легко набути?

Кілька днів не бачив людей. Радів. Гадав: рештки днів своїх тут скоротати. Не судилося. А я вже було й печеру почав колупати маслаком.

Одного погожого ранку наїхали люди. Підгір'я аж захрясло: така сила возів.

Невже й звідси доведеться тікати? Куди? Хіба на води спробувати?

— Навіщо вам така сила крейди? — запитую, — що ви за люди?

— Члени кустарно промислової артілі „Крейда“. Випалюємо вапну. На будівлі. Навіть у Харків постачаємо. Хіба мало нищили, руйнували?

Ех, правда твоя, чоловіче, золоті слова: і нищили, і руйнували. Кому, як не мені, про це найкраще знати.

— Значить, що-дня буде тут оця колотнеча? Жодної печери не залишите?

— А навіщо вони? — відповідають. — Угодники тепер за безцінок!..

І ці сміються. І всі сміються. Що я мав робити? Ні в безмежних степових просторах, ні в лісах, ні на крейдяних горах — ніде не знайшов я спокою. Всюди перешкоджали, всюди мене гнали, лаяли, насміхалися...

... І ось я знову придибав до рідної оселі. Коли я там не замолвив своїх тяжких гріхів, буду каятися на людях...

* * *

Ті незабутні, багатогранні дні я пригадую так.

... Друкарня на березі Лопані. Другий поверх. Реали. Каси. Купка складачів. Біля дверей — тепломір. Коли він показував 5—6 ступнів тепла за Реомюром, це були найтепліші, найщасливіші дні.

А на дворі грудень. Хуга. Люті морози...

Біля столика — ласкавий дідок-інструктор. Він забирав у мене виправлену коректуру...

В той час я мав три посади. Власне, перебував у списках на отримання обідів, пайків та платні в трьох установах: у редакційно-видавничому відділі Наркомосвіти, в підвідділі художніх видань Всеукридаву (вкупі з Гордієм Коцюбою) і в редакції газети „Вісти“ (випусковий).

Найбільшу незручність такого життя складало те, що треба було протягом години встигнути пообідать в трьох різних місцях. А це не завжди вдавалося. Працювали тоді переважно за пайки та обіди (місячної платні вистачало на один добрий обід). Кожна установа мала свою

їдальню для службовців. А зважаючи на те, що обіди видавали мікро-скопичною дозою, треба було ухитритися пообідати найменше, як у трьох їдальнях. І це протягом години.

Починав я порядок денний (обідати) в вуцвик'ївській їдальні (для відповідальних, площа Рози Люксембург).

Звідси я летів на гору, до Наркомосвіти, (кілометрів три). Нашвидку ковтав тут „друге“: дві-три ложки яшної каші. Істи „перше“ не було рації — ця страва була тоді майже безкалорійна.

З гори, як опечений, я летів униз до Всеукрвидаву (три з половиною кілометра). Але майже що-разу запізнювався: в їдальні лише вешталось двоє-троє старців, що ретельно визбірували крихти. Інколи вони язиком старанно протирали посуд. Аж упрівали — так, сердешні, старалися. Було б за гріх перешкоджати їм.

Тоді чимчикував я на Холодну гору і залівав аж до ранку в своє лігво.

Палива в мере ні цурки. Писати було неможливо вже через те, що замерзав атрамент.

Я засвічував саморобний олійчаний каганець. Він довго блимав, чадів, погасав, як стовідсотковий саботажник. Але кілька хвилин упертої роботи, і я мав світло. Що правда, читати при такому непевному світлі було важко. Не кожна книжка надавалася до цього. Надруковані пети-том, корпусом — не годилося. Мимоволі я спиняв свій вибір на дитячій літературі. Шкільні читанки для першого ступня, що були видруковані чітким, великим, як горобці, шрифтом, я залюбки читав. Титаренко, Курило, Гарбуз — були мої най-улюбленіші автори того часу.

Звичайно, така „система самоосвіти“ була недостатньою. Я це почував. Я відставав від свого часу. Навіть більше: я йшов що-кроку назад, до свого безтурботного дитинства.

Години дві сидів я, читав. А коли ноги починали мерзнути, це був знак, що час переходити до ліжка.

Тут я старанно затушковував себе різним дрантям. А головне ноги. Бо вони ж мене годували. На ту пору не тільки вовк міг похвалитися, що його годують ноги.

Так минала ніч.

Наставав день. Знову міркував я, як би ухитритися тричі пообідати, як би поцупити з паркана або з тротуара дошку на паливо.

Коли в мене було паливо, я раював. Запалював тоді чавунну пічку („буржуйка“), нагрівав чайник, роздягався, скидав чоботи, розвішував мокрі онучі на трубах. Одне слово, життя било через віндя.

Нарешті, коли чайник закипав, я мов кіт простягався на долівці коло червонобокого „божка“ і чаював.

В веділю або в свято, коли було паливо, я варив куліш. Я давав ногам відпочинок. Але таких щасливих днів було мало.

... Коли в мене було паливо, я раював ...

Інколи ввечері ходив до робітничого клубу (Ярославська, 17). Там перепадала шклянка - друга чаю і бутерброд завбільшки з комариний носочок. Це нас, членів клубу, підхарчувували (єдина робота, що її провадив клуб).

Працею в установах я не був переобтяжений: центром уваги була не робота, а шлунок, життя, як таке. Досить було прийти в установу, запитати, коли видаватимуть пайок, і сміло йти в другу. Це робили всі. Та й критись, власне, з цим не доводилось, бо всюду була холоднеча. І як ти будеш писати, коли у тебе пальці скарлючилися і заклали. Не пальці, а граблі.

В Наркомосвіті, приміром, на той час була на весь будинок одна досить тепла кімната. Ні, не кабінет т. Гринька. Це — так звана, „діжурка“, де завжди чергував один із співробітників Наркомосвіті. Люду сюди набивалося з різних відділів — як маку в маківці. Отже, в цій „діжурці“, власне, містився весь Наркомат. Приходили погрітися та й застрявали.

Всеукривдав того часу вславився тим, що чавунні пічки в приміщеннях страшенно чаділи: дим, сморід... Блакитно-зеленкувате повітря плавало над купами книг і рукописів як предковичний хаос над безоднею. За „хаосом“ не можна було дізнатися: сидить хто небудь за столом, чи ні.

Відділ художніх видань, де я працював, почав друкувати перше число місячного журналу „Шляхи Мистецтва“ і ледве спромігся видати за півроку (та й то допомогли вийти журналу в світ ми з М. Семенком, власноручно крутили друкарську машину). Взагалі за цей час було встановлено кілька рекордів на... запізнення.

Не краще було в редакції газети „Вісти“. На долю співробітниць Оксани припадали всі головні функції: редактора, секретаря, інформатора, випускового, бо вона працювала лише в „Вістях“. Про її колег цього сказати не можна. Щоб дістати для газети статтю, за редактором В. Блакитним спеціально ганялося кілька чоловік. Коли його ловили в закамарку, що далі тікати було нікуди, В. Блакитний брав олівець і на швидку відкараскувався передовою.

Не зважаючи на безладдя й „предковичний хаос“ того часу, „Збірник декретів та розпоряджень Наркомосвіті“ друком швидко посувався вперед (складачам пообіцяли додатковий пайок).

Я вже встиг прокоректувати дванадцять аркушів. У складанні було ще кілька аркушів.

За два тижні цей збірник вийшов друком.

Це була груба книжка з синього (цукрового) паперу, сторінок на двіста з гаком, в шкарубкій кольоровій обгортці.

... Я мав у себе на столі один примірник цієї книжки.

Одного разу у мене не стало трісок доварити кулішу. Що робити?

Я наважився. Наркомосівський „Збірник декретів та розпоряджень“ я роздер на дві частини і поклав у черево „буржуйці“.

Весело загуготів огонь. Сторінки аж скручувались, так шпарко горіли. А особливо обгортка в фарбах: запалала, мов березова кора.

Огонь жваво побіг по трубах: трісь... трісь... трісь!.. Неначе хтось сміявся, що так легко вдалося мене обкрутити.

... А смачний тоді в мене куліш удався.

Отже, з того часу, коли нечиста сила спокусила мене спалити цю книжку, помітив я в собі негарну звичку: почав дивитися на книжки, як на паливо, як на горючий матеріал. Оце було візьму в руки якусь книжку в дебелий обгортці і прицінку її на вагу: чи одне поліно заважить, чи більше? Лише через два роки почав помалу одвикати від цього. А скільки

за цей час перепалив я книжок, добуваючи для свого життя, мов дикун, життєдавче багаття? Вимовити страшно. Так і жив я тоді.

Прийду додому. Холоднеча. Зубами дроб вибиваю.

— Ех, зогріти б своє грішне черевко чайком! — солодко мрію.

А нечиста сила тут як тут. Шепче на вухо слова лукаві, запальні.

— Пали збірниками. Не бійся. Їх десять тисяч надруковано. А навіщо? І за десять років не розійдуться. Знаєш, транспорт нині який? А за цей час вони застаріють. Ну? Спали сотню, другу. Це ж для Наркомосвіти дрібничка. А скільки насолоди, скільки нових світів заворушиться під твоїм черепом. Ти напишеш нові поеми про майбутню громаду, суспільність, про казкову чудову країну, розташовану в запашних садах. Ти утвориш дивний різнокольоровий огняний водограй і бризками його будеш кропити свої вірші. Ти побачиш рух планет в надзоряних просторах, підслухаєш чарівну музику і нові ритми засяють у нових поемах. Ти піднесеш себе на неосяжну височінь культурних верховин. Ти...

— „Але яке я маю право палити „декрети і розпорядження“ революційної влади?

— „Право? На теперішній час право добуває собі сильний. Адже ж і Тичина писав:

Палить універсали, топчуть декрети...

— „Так то - ж Тичина. І здається не за революційну владу...

— Можна. Смілому чоловікові все дозволено.

— „Смілому? А хіба я смілий?..

Борсався я в тенетах спокуси. А вдіяти нічого не зміг. Здавалося, та частка мого мозку, що повинна б аргументувати проти нищення „декретів та розпоряджень“, була паралізована.

Піддався я злим чарам. Почав тягати книжки з Наркомосвіти на паливо. Спочатку брав потроху. В кешені. Більше десятка не влазило. А далі в азарт увійшов: з торбинкою раз приплентався до Наркомосвіти. Більше сотні, мабуть, нагativ. І пішло. І пішло...

* * *

...А як вони горіли!

Особливо обгортка в різнокольорових свіжих фарбах. Ах жаром бралася. Навіть боявся, щоб не висадити в повітря мого „божка“.

Замкнуся і ну працювати. Поставлю на чавунку чайник. Книжку спалю — починає пара з носочка йти. Другу спалю — починає він тоненько, мов комар, співати. Третю спалю — на альтові ноти переходить. Четверту спалю — на басові заграє. Допалюю пів п'ятої — закипає.

Щоб зварити куліш, витрачав сім книжок: пшоно довго не розкипало. Зварити картоплю — шість книжок. Нагріти води — досить півкнижки. Я й табличку таку склав: скільки і яка страва вимагає горючого матеріалу в одиницях Наркомосівських видань.

Ех, та що там довго казати! Не мало я пощербив книжкових ресурсів Республіки, перетворюючи ogniще культури на звичайне хатнє ogniще. Присадкувата, іржаво-чорна „буржуйка“ байдуже лизала червоним язиком сторінку за сторінкою. Неначе огняною рукою вишукувала потрібні декрети й розпорядження. І не знаходила. Ковтала. І вимагала ще й ще жертв... Коли була вдоволена, на боках пробивався жар, вона пишалася, розцвітала трояндами. І закликала мене розташуватися біля її ніг, пашила чудодійним теплом. Я хилився на долівку. Кожним атомом тіла жадібно пив цілюще тепло.

Чудові казки починали снуватися в моїй голові. Далека, дика земля... І я — дикун. Біля мене спис... Скальпи... Багаття... А навкруги чорна ніч... Десь скаженіє холодний вітер... А я смочу з носочка чайника. Тепло солодко розливається по жилах...

... Все минає. Не стало книжок. Не виспівував чайник. Знову посипалися на мене скорпіони загальної скрути. У третій їдальні не встигав обідати. Наркомосівська довго затримувала: посуд розкрадали, доводилося довго стояти в черзі. Я. Мамонтів радив приходити з своїм посудом. Пайки видавали не регулярно. Доводилося вишукувати нові посади. Мій колега. Тарасенко, крім чотирьох посад, купував і перепродавав на базі штани. Ця робота давала найбільше користі.

... А тепло, що давали мені Наркомосівські видання, не пішло на вітер: воно перетворилось на мистецькі твори (що правда художня вартість їх була не висока, але на ті часи, вони де-що важили). За цей час я написав оповідання „Тиждень штанів“ і три поеми: „Горобці зацвірінчали“, „Кандзюба закандзюбилась“ (присв. В. Корякові) і „Овечі бельбухи“, — остання на спеціальне замовлення Вукопспілки.

Переживаючи гостру скруту, я намислив продати ці твори Всеукраїнавидаву і, таким чином, дотягти якимось до весни. Твори взяли, а за грошима я ходив більше місяця: коли не прийду — нема. Тут вперше я зустрів і земляка свого Андрія Панова. Він тоді розпочинав роботу на літературній ниві, як перекладач. За переклади платили краще, ніж за оригінальні твори, тому Панів мав бадьоріший вигляд і швидче бігав по установах. На тридцять сьомий день я розсердився і плюнув на все: і на гроші і на поеми. Що буде те й буде.

І ось — несподівано на моє життя впав ще один яскравий, бадьорий промінь. В робітничому клубі голова Пець гукнув:

— Гей, хлопці! Для клуба дали три крамниці на базі. Зруйнувати їх, значить, і перевезти на паливо. Хто бажає попрацювати?

— А яка платня? — запитав хтось.

— Пити чай безплатно з бутербродами протягом двох тижнів.

І знову нечиста сила мені на вухо:

— „Іди. Чого вагаєшся? Руйнуй. Муза тепер не ніжний витвір поета, а дебеда істота з ломом у руці. Такі часи переживаємо. Хіба мало переніс лиха, мало зазнав холоду клятого в той час, коли крамарі в теплих кубельцях...

— Так. І я даю згоду! — голосно сказав я.

Ех, якби ви побачили мене в той час. Скільки завзяття, запалу я вкладав у роботу, промінявши перо на лом, ломом орудуючи. На мотлох розбивав крамарські кубла. Ще ніколи нічого не робив я з такою насолодою. Дали для клубу три крамниці, а я зруйнував шість. І собі дошок натягав, до весни паливом себе забезпечив.

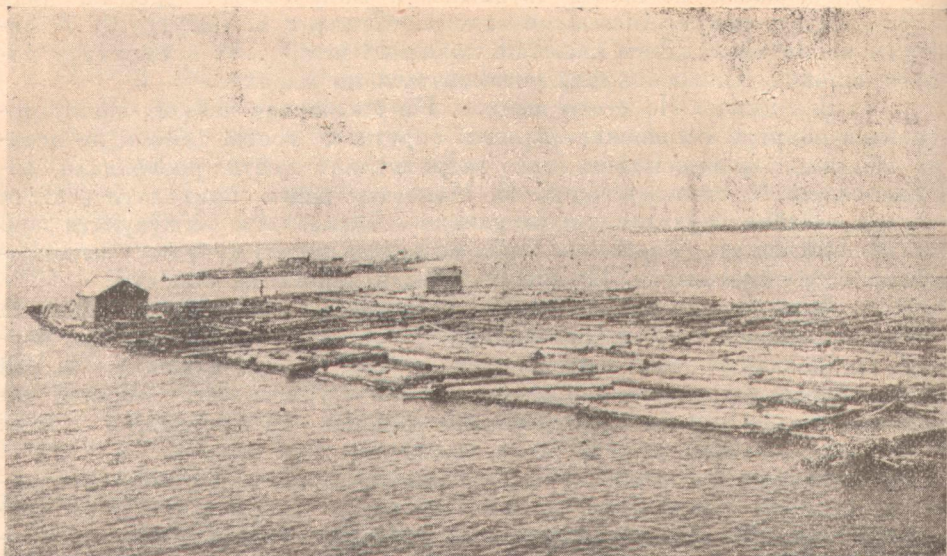
... А тепер, коли я бачу як всюди кипить величезна будівельна, творча робота, мені стає і радісно і... щось пече, непокоїть, бо цвіт життя свого віддав я на руйнацію. А що покладу на будівлю, яку цінну цеглинку вмурую? Тоді, коли руйнував — із запалом працював, так тепер треба ще з більшим. А сила не та, літа вже не ті...

Я привселюдно каюся, щоб нащадки знали про мій тяжкий злочин перед Револуцією.

Нової ери року четвертого я опалював себе „Збірниками декретів та розпоряджень Наркомосвіти“ і руйнував крамниці на базі.

Як рідному батькові, я розповів за все, не затаїв жодного слова правди в своїй сповіді.

Я чекаю на правдивий присуд.

ПО ЧЕРВОНІЙ БІЛОРУСІ

Дорожні нотатки, закінчення ¹⁾

Мих. Биковець

БЕРЕЗИНОЮ ДО БОБРУЙСКА

Пароплави ще не позбавилися традиції давати по три гудки. Але рівно о 3-й годині ми потихеньку відпливаємо. Іхати нам Березиною до Бобруйська 232 верстви, на це треба часу більш 20 год. Наш пароплавчик має в довжину коло 30 метрів, шириною він 4 метри. Збудовано його 1907 року в колишньому ще Катеринославі. Вантажу може везти лише 20 тон та 143 пасажирів.

Пароплав належить до Верхньодніпровського пароплавства. Чи не цим хіба можна пояснити, що написи двома мовами: (руською та українською) („Суворо забороняється плювати та смітити“). Написів білоруською мовою немає. Я вказую на це своєму супутникові тов. Лявону. Той тільки хитає докірливо головою. Що правда, зустрічні баржі мали назви мовою білоруською.

Дощ не перестає. Сіре небо з навислими олив'яними хмарами не обіцяє нам скорого свого кінця дощового. Мій апарат лежить нерухомо, а це так досадно. Ідемо якраз надзвичайно красивими місцями. Обидва береги поросли лісами, а в невеличких промежах береги повні дерева, порубаного і складеного в сажні. На березі багато нових плотів, власне — частин плотів. Борисов — важливий пункт лісового промислу та початок гонки плотів. Іноді ця велика сила дерева вражає. Аж завидно стає мені.

На пароплаві мало людей. Вони стиха гуторять, переважає єврейська мова, але значно відмінна від єврейської мови на Україні. Тут мова без акценту, плавка, красива мова.

Нам назустріч ледве лізе буксирний пароплав. Він тягне за собою три баржі, гружені лісом. Наш „Желанный“ цією зустріччю дуже стурбований, він уже сідав кілька разів на міль. І тепер він обережно обминає

¹⁾ Початок дивись журнал „Плуг“ № 1, січень 1928 р.

ці баржі, дає гудки, але не обходиться без скандалу. Ми знову на мелі. Матроси хватають довгі крючки і починають відпихати пароплава з мелі.

Місцями Березина остільки вузька, що коли б „Желанный“ став впоперек — ніс його напевно вперся б в один берег, а корма — в другий. Далі від Борисова річка трохи ширшає. Але й там від частих зворотів річки іноді здавалося, що ми їдемо назад. Особливо цікаво це було з зустрічним пароплавом. Один час ми — наш „Желанный“ і той пароплав їхали майже поруч в одному напрямку і то так близько, що можна було перегукнутися.

Як де правий берег стає високим, а на ньому густий сосновий ліс, що далеко тягнеться. Тоді берег протилежний тільки з густими лозами. Як де на ньому копиці сіна. Це сіно буде чекати на зиму, бо тоді тільки й можна буде його вивезти звідти. А он косарі, хоч і дощ, косять сіно. Вони бредуть по воді і на воду ж кидають скошену траву. Де луки сухіші — видно покошено раніш сіно, його вже складено в стоги невеличкі, круглі такі стіжки, обгороджені кругом тинком. Ці стіжки схожі на пшеничні паски в формах.

На гористому березі дуже зрідка трапляються села, вони чорні від дощу, хати під старою соломою чи гонтом, що також почорнів від води й часу. Невеличкі стайки гусей несподівано притягають око, білий колір їхній так різко виділяється на зелені трави. Пастівники, гуси, лози це все знайоме, але нігде жодної білої хатки, і це завше нагадувало мені, що перед нами не Україна, а та Білорусь, яку так добре в кількох словах змалював поет Ал. Дудар:

... Хати під старою соломою ...

... Наша песьня — з болота ды лісу,
Наша песьня — з кудлатых імшаров...

... Над рекай — туманная лагчына,
Два десяткі хат — старых грывков

або народний поет Білорусі Якуб Колас:

О, край родны, край прыгожы!
Мілы кут маіх дзядов!
Што мілей у сьвеце белым
Гетых сьветлых берагов,
Дзе бруязца сребрам речкі,
Дзе бары-лясы гудуць,

Дзе мядамі пахнуць гречкі,
Нвы гутаркі ведуць;
Гетых змахав безгранічных,
Балатов тваіх озер,
Дзе пад гоман хваль крынічных
Думкі думае прастор...

(Поэма „Сымон-музыка“, ч. 3).

Коли під Борисовим часто траплялися по берегах великі склади дерева, готового до експорту, уложені в рівні куби соснові й березові цурки, коли там часто зовсім несподівано з-за лісу витиналася чорний димар тартаку, а коло нього трохи чорних хат, — тепер, що ближче ми були до Бобруйська — цього ставало все менше. Та наш пароплав і досі ще не раз чиркав своїм сподом дно річки. Проте і краєвиди стали інші. Більше пішло дуба, липи, частіше попадається гористий берег.

Ніч минула нам давно, коло пристані Сьвіслочи. На ранок, хоч і пізно, стали наближатися до Бобруйська. Вже видно дерев'яний міст через Березину. За ним Бобруйське, нам нова пересадка...

Бобруйське вже було видно — по низькому правому березі Березіни воно розкинулось широко. Але нам дорогу пересік дерев'яний високий міст.

Я вдивлявся і шукав очима проходу — його не було. Знову прогудів пароплав, потім ще і ще. Аж ось раптом частина мосту розірвалася і поволі стала відходити. Міст був розводний. Утворилася велика прогалина, якою наш пароплав обережно поволі просунувся. По обидва береги річки великі склади лісу, невеличке помешкання пристани, трохи людей, кілька рибалок.

На пристані нас чекала неприємність: виявилось, що розпис пароплавів змінено і далі ми зможемо поїхати лише завтра надвечір. Значить треба було перебути десь ніч. Залишаємо речі на пристані і маршируємо до міста.

Недавні дощі залишили болотяну згадку, та тут скрізь пісок і побіч дороги є де пройти. Ось ми в місті. На рівній площині розкинулось велике провінційальне місто, повне дрібних кустарів, маленьких крамничок, повне торговельного руху. Впадає у вічі паганий брук, низенькі будиночки, густі вивіски крамничок.

Треба було шукати готелю. Розпитуємо де кращі. Нам кажуть — „Європа“. Ми до „Європи“. Це будинок в садку, зовсім не схожий на

В мійському саду в Менську. Зліва: Мих. Биковець, Цішка Гартні, Михась Зарецький, Мараков, співробітник Інбелкульту

готель, але ціна невеличкої кімнати — 2 карб. 50 коп. за добу — зразу стверджує, що ми маємо діло з готелем. Лаємось (бо сторгуватися не вдалося) і залишаємо власника готелю стояти здивованим на ганкові, а самі йдемо далі. Моя українська мова його видно добре таки здивувала.

Трохи далі знаходимо „Ленінград“ — товста, пухла господиня зпершу недовіжливо до нас поставилася, адже у нас не було жодних річей. Може це які жулики?

Ми платимо грочі і це зразу надає їй довір'я.

Саме місто невелике — ми його обійшли кілька разів навхрест, оглянули крамниці, шукаючи фотографічних платівок (де б їм тут взятися), побували в редакції газети і зрештою пішли до книгарні Білоруського Державного Видавництва. Тут справа стояла краще ніж в Борисові: книгарня велика, продавці розуміються на літературі, білоруські книжки не дуже далеко заховані. Місцевий Окрплан видав цікаву книжку „Народне господарство Бобруйської округи“. З неї довідуюсь, що колись в лісах Бобруйщини сила було „туриць рогатих та медведиць лохматих, загалом всякого звіря і птацтва „изобильно было“. Навіть існували громади вовкогонів, пташників, бобровників, рибників. Дуже було розповсюджено бджільництво, смолокурство. Свої продукти відправляли на Київщину (мед та дьоготь).

Шляхи були пагані і тому торг давні білоруси провадили по річці і міняли свої вироби та пушнину, сіль, хліб і мислівські приладдя, що йшло до них з України.

ТРОХИ З ІСТОРІЇ ТА ЕКОНОМІКИ

Цікава історія цього краю. Після татарського наступу Київ втратив своє значіння, слабіти почала і Полоцька Русь, зате відкривається шлях на Захід по річці Західній Двині і Німану через Литву. Цим культурним звязком Заходу пояснюється й те, що вже року 1483 було видруковано тут першу книгу білоруською мовою, тоді як в Москві першу книгу друковану зробили року 1573. Як бачимо, аж на 90 років пізніше.

Багато незгод зазнав цей край. 1522 р. Москва ходила походом і саме коло Бобруйська на р. Березіні „роздихом стала противу речки Бобруйщини коло вески“. Від таких походів і різних війн селянство тікало в ліси і там гуртувалося у вільне козацтво Білоруси. Історія занотувала кілька повстань селянських на Бобруйщині та по річці Припять. Про одне таке повстання єсть відомості докладніші. Розбив повстанців князь Радзивіл. Бобруйське населення на чолі з отаманом Піддубачем заперлось в фортеці і там згоріло. Отакого роду партизанщина була весь час аж до кінця XVIII ст., коли Польщу було поділено, і Білорусь одійшла до Росії, а разом з цим на Білорусі було заведено кріпацтво.

Далі історик указує, що під час Наполеонового наступу „с'єдено было все, как хлеб, так и скот... леса кругом пылали и в них ютились местные крестьяне, кои успели унести кое-что из скарба. Мародерство получило права гражданства“. (Дубенский. Мат. из ист. Отеч. войны).

В яких умовах далі жив бобруйський селянин, знаходимо відомості у Білоруського письменника Богушевського, що в своїх нарисах малює таку картину життя селянина Білоруси 1863 року: „Жизе в мокрій хаті, заткнувши дірки онучами, „хата його цяче і гніе і кривая, у сарядзіні гной і стоїць вона на гнаю“.

Звичайно, тепер цього вже нема. Саме при нас в Бобруйську провадили каналізацію, місто освітлене електрикою, коло пошти висока радіощогла.

За статистикою на кожного мешканця Бобруйщини припадає на рік 8 поштових відправлень. Всього Бобруйщина має населення 512.000, а це дає на один квадратний кілометр 30 душ. В самому Бобруйську живе 37.000.

Земля погана: суглинок, пісок, супісок, а проте основне зняття населення—сільське господарство (83⁰/₀), промисел і торгівля оховає лише 16⁰/₀. Найбільше живе білорусів (62⁰/₀), хоча великі відсотки євреїв і руських (14⁰/₀ і 20⁰/₀). Зовсім инша картина населення міського—білоруси—37⁰/₀, євреїв—51⁰/₀. Це типова картина для міст і великих містечок Білоруси.

Читача може здивує великий відсоток хліборобства на такому непридатному ґрунті. Ми до хліборобства віднесли і культурні рослини як городи та хміль. Немало ще людей таких, що числять себе хліборобами, а живуть переважно з садівництва, рибальства та пасічництва.

САМОВПЕВНЕНІ ПАСАЖИРИ

За розписом ми повинні були виїхати з Бобруйська о 4-й год. дня. На пристані уже були люди, але жодного пароплава. Ось підійшов якийсь, повернувся і став. Пароплав був кращий за наш вчорашний. Ми вирішили, що це наш пароплав і впевнено пішли й заняли місця. Ось другий гудок.

Раптом я помічаю такі розмови:

— А когда мы будем в Борисове?

— Ну, наверное завтра к вечеру.

Я штовхаю Лявона:

— А ми ж туди їдемо?

— А я ведаю?

— Ходім питаємо...

Виявляється, що цей пароплав іде назад в Борисів. Гуде вже третій гудок і нам ледве вдалося скочити на беріг. Лаємось, біжимо в контору. Виявляється, що наш пароплав зламався, і поїдемо хто й зна коли і хто й зна на чому.

— Може надійде грузовий, ми вас пустимо грузовим.

— Красенько дякуємо, а де ж ваш той грузовий?

— А там за мостом стоїть.

Пароплав пристав і розігнав прачок... (ст. 52)

Їдемо за міст. Дійсно стоїть грузовий — жовто-сіра „Азарія“. Доки розвели для „Азарії“ міст, уже вечір. Поїхали. Звичайно, жодної каюти. Вечір холодний, вогкий, холодно, гріємось коло машини, куримо. Пароплав іде добре, але на міль таки стали. Отпихалися мабуть з годину,

думали, що ночувати будемо тут. Було вже години мабуть дві ночі, коли нам назустріч попався справжній пасажирський пароплав „Лев“. Нас двох пасажирів класних пересадили на цього „Лева“, перекинули трохи грузу, і „Лев“ повернув назад.

Це був уже великий пароплав, з гарним 2-м класом, буфетом, електрикою і т. п.

НА „ЛЕВІ“ У ДНІПРО

Ранком не можна було влєжати вниз — сонце гріло і манило на палубу. Пейзаж трохи змінився — менше лісу, більше луків, сіно покосене, складене в стіжки, обплетені кругом лозою, річка ширша, поросла буйно лозами, хвилі від нашого пароплаву гойдали ці лози і колихали у воді зелені кучері дерев. Від дощу не залишилось уже і сліду, починалось те прекрасне мандрування на пароплаві, що куди приємніше за подорож залізницею.

Я клацаю фотоапаратом, розпитую у команди назви сел, розповідаю їм про Україну. В південь минаємо злиття річки Березіни з Дніпром. Надзвичайно цікаво бачити дві течії води різного кольору — дніпрова вода жовта, бо недавні дощі розмили глину і зафарбили верхів'я Дніпра, в той час вода у Березіні з болот мала чорний відтінок. Дніпро зразу себе показав шириною та меншими зворотами. Видно було, що ми пливемо справжньою великою річкою. Ось на кілька хвилин зупиняємось коло Річиці — велика пристань.

Водовоз заїхав у Дніпро по воду

Це промисловий осередок — тут і фабрика сірників, фанери, цвяхів, великі цегельні. Беріг уже стає високим, гористим, як то й личило Дніпрові. Велика сила плотів коло берега біля заводу. Плоті поросли травою, видно дерево давно гніє, стає аж жалко, коли згадаєш як мало лісу у нас на півдні. Пристань маленька, не устаткована, нема чого купити поїсти. Загалом ця справа Верхньодніпровського Пароплавства дуже хибує. Пасажирам тут не звертається жодної уваги. Це саме треба сказати й про самі пароплави — вони брудні, похуже, що ніколи тут не вимітається, не то що миється, видно, що ремонт робився, але уборки не було.

Надвечір пропливаємо мимо „грушевого“ садку. Це острів невеличкий, геть чисто зарослий дикими грушами. Я запитую старого плотовщика, що їхав разом з нами, що це за острів. Він розповів таку історію.

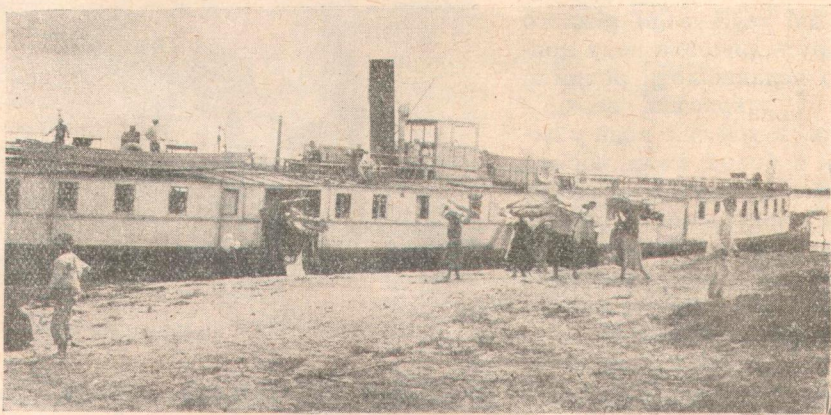
„Раніше тут була велика коса і ловила плоті, а як сяде пліт на косу, то мине коли і тиждень, доки його стягнуть. А ще боронь боже наскоче другий пліт, а там третій — завариться каша. То бувало набереться тут плотовщиків не один десяток, харчі проїдять та ідуть тоді до сел красти груші. А груш наївшися нашесерце не в одного живіт заболіє. Отож і посіяли тут груші, а тепер дивись — он вже який садок виріс! Вже й коси тої нема, змило водою, а садок стоїть“...

За цим островом пароплав наш став давати тривожні гудки. Ми здивувалися, все було спокійно, машина працювала, хвилі рівномірно котилися до берега, ніхто на пароплаві не метушився, а рулевий ввесь час сіпав верьовку від гудка. Скоро все з'ясувалось. Пароплав пристав до берега, розігнав групу прачок, що коло човнім з веселим гомоном полюскали білизну, скинув сходні, а з недалекого села набігла сила дівчат. Малася бути погрузка дров. Поки йшов торг з дівчатами та грузили дрова, ми встигли добре викупатися, послухати розмов. Лявону заманулося показати білоруську свідомість. Ми підійшли до групки дітей і Лявон білоруською мовою запитав, хто з них ходить до школи. Кілька відгукнулося.

— Ці знаєш кой лібо верш біларуський?

Хлопець знав і почав деклямувати вірш Янки Купала. Картина була повна і змістовна. Я обіцяв Лявону продемонструвати українських школярів, скоро ми в'їдемо в українську територію.

Пізно ввечері добралися таки до Лоїва, де мусіли пересідати на другий пароплав. Це був ще більший пароплав, краще устаткований. Власне лише на цьому пароплаві ми заснули як слід.

... Пароплав знову пристав грузити дрова ...

Коли пізнім ранком ми зійшли на палубу, зразу видно було, що вже не Білорусь. Широкий Дніпро відступив далеко від гористого правого берегу. Вже не було лісів, тягся піскуватий степ, одноманітний, сухий і голий. Мій Цейс найшов на обрії кілька церков, а в одному місці коло церкви групу хаток — білих, з садочками. Я зразу передав бінокля Лявону і сказав.

— Дивись, он уже українське село.

Той глянув і зрадів. Білі хатки були для нього несподіванкою і вразили око. Далі, частіше попадалися села берегом, їхали люди волами, на пристанях ліниво розмовляли дядьки, цокотіли жінки — словом, це вже була Україна.

Коли вдень пароплав знову пристав до берега грузити дрова, я мав нагоду продемонструвати Лявону українських школярів. Мій апарат привтяг увагу чималої групи дітей, вони обдивлялися і розпитували мене. Підійшов Лявон і нагадав мені про українських поетів. Я запитав.

— А хто з вас ходить до школи?

- Я. — невеличкий русявий хлопець навіть виступив вперед.
- А вірші які небудь знаєш?
- Еге.
- А ну, який?
- „Як умру, то поховайте“.
- А хто ж його написав?
- Тарас Шевченко.
- Молодець!

Я повернувся до Лявона з задоволеним обличчям і був таки по правді сказати, дуже радий, що оце хлоп'я — Петрусь — не підвело мене.

ГЕЙ, БІЛОРУСЬ, ДО ПОБАЧЕННЯ!

Минали поволі години. Одноманітно вистукувала машина і вела пароплав все далі і далі від Білоруси. Зігрітий сонцем (було таки правду сказати і жаркенько!), замріяний сидів я на палубі, стежив за зміною берега і згадував ту Білорусь, що кілька день тому бачив. Не ту Білорусь, що тільки знала лучину та курну хату, де „у серязині гной і стоїть на гнаю“.

Про стару Білорусь розповідають нам історики та діди по білоруських селах. Що правда, ще багато в новій Білорусі є старого, бо ж тільки 10 год минуло, а для Білоруси і того менше, як почала будуватися Білорусь Червона. З кожним роком все далі відступає лучина перед електрикою. Величезні запаси торфу, що їх вистачить на сотні років, це та нова сила, якою будуть освітлені міста і села Білоруси, а разом з цим розвіється текстильна, хемічна й деревообробна промисловість.

Великі досягнення має Білорусь в галузі вищої освіти. До Жовтня не було на території Білоруси жодної вищої школи, тепер же їх єсть 4. Там вчиться 5.000 студентів, що уже несуть нові знання, нову культуру на села Білоруси. Має Білорусь і свою Академію Наук, Інститут Білоруської культури, який об'єднав навколо себе науково-дослідчу працю над вивченням економіки й культури Білоруси. Білорусь була бідна й темна. Ще багато цієї темноти залишилось, але мине не так багато років і новою стане країна. В це вірить білоруський пролетар і селянин, його бо устами каже кращий поет Білоруси:

... „К новой доли шлях нам ляжа,
Як на небе млечны шлях,
Слова, дум ніхто ня зьвяжа,
Жыць, цяпець ня будзе страх.

І ня стане больш пакуса
Першых лепшых збоку браць,
Славяніна - беларуса
Вечна в лапці абуваць.

Дык наперед, покi серца
Б'ецца, звецца на прастор,
Годзі млеці в паняверцы!
Гэй до сонца! гэі да зор!..“

(Янка Купала — „Гей наперад“!)

ЧЕРВОНА АРМІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

О. Шиманський

І розкажуть тоді малим дітям
Про ті дні повиті в хмари
Як серця тоді вміли горіти
Як боролась Червона Армія.

А. Панів

Історія Червоної армії — це історія героїчної боротьби робітників і селян за Жовтень. Кривавими літерами писалася вона в диму і полум'ї воєнних баталій, на численних фронтах, проти численного ворога. Тільки тепер в обстанові мирного будівництва маємо змогу оглянутись назад і відтворити в уяві своїй, у всій величчї етапи важкої боротьби. Тільки тепер встають перед нами в належнім освітленні славетні події — Київ, Варшава, Перекоп — події, що історія не часто повторює.

Звичайно, що романтика цієї героїчної боротьби мусіла знайти собі відображення і в літературі наших днів. Звичайно, для цього був потрібний певний протяг часу, щоб відійти, так би мовити, на певну віддаль від самих подій — закон властивий для всіх епохальних здвигів чи змін. Пореволюційна література українська має на сьогодні в скарбниці своїй чимало художніх творів, пройнятих мотивами минулої боротьби.

В. Сосюра

Всі вони різняться один від одного темами, способами викладу, художнім офарбленням то-що. Частина поетів і письменників — це активні співучасники боротьби, колишні червонарми, воєнмори, чекісти, літуни, партизани то-що — тоді як друга частина, лише споглядачі великої епопеї, захоплені і зворушені її величчю й грандіозністю. Та все ж, у всіх цих різноманітних творах переважає один лейт-мотив — оспівування витривалості й героїзму Червоної Армії, що збройною рукою, здобула для трудящих мас Радянського Союзу право творити нове життя.

Безперечно, що найперше і найпочесніше місце належить тут колишньому червонармові, юнакові-поетові Володимирові Сосюрі. Вже першою збіркою своїх поезій „Червона Зима“, він зманіфестував себе як боєць, що — „країну з краю в край пройшов з боями“. Ціла книжечка ця є по суті — спогади червонарма, обарвлені високо-художньою образністю, щирим ліризмом:

„Зима. На фронт, на фронт! А на пероні люди
Біля вагонів ми співаєм „Чумака“...
І радість лоскотно бентежить наші груди —
Шикують злидні нас юнак до юнака“...

Цим вступом поет вводить читача в коло своїх спогадів („о, не забудь мені Червону ту Зиму!..“) веде за собою по численних фронтах,

і бойовищах. Але в поемі „Червона Зима“—він не спромагається ще дати саму картину боїв за „владу робітничу“—це робить він у другій поемі своїй „1917 рік“:

„Сурмою світовою
17-й рік заграв...
Ой, пішли ж ми та до останнього бою...
І запалали заклопотано заграви...
Падали, падали, падали. корони, трони...
Люде людей з 6-го поверху, з покрівель будинків скидали...
Люде людей лише по руках пізнавали:
„Чи в мозолях чи ні?“

Тут уже ми ясно відчуваємо, і величну картину героїчної жорстокої боротьби, і її буденний побут:

„Ночували узуті...
І тяжко снили про розстріли
І ніжні і люті...
А місяць у вікна заглядав...
Кожний напружено чекав
Різкого й гострого:
„До зброї!...
І не було ані на хвилинку спокою!...“

Розпочавши свій поетичний шлях оспівуванням боротьби, поет в міру зросту свого таланту, поширює свою тематику, долучаючи різні інші мотиви, але в основному у всій творчості своїй залишається вірним традиціям червонарма. Це легко простежити на всій подальшій творчості Сосюри: 1922—23-й роки приносять низку поем—„Віра“, „Оксана“, „Осінні зорі“ й інші (що згодом об'єднані у збірці „Осінні зорі“). Тематика їх чимало різниться від „Червоної зими“—теж оспівування минулого. Правда, поет саме в цей час перебуває в кризу, повстаючи проти Непи—(„Хто розуміє цей жах“ і т. і.), надмірно ідеалізуючи добу військового комунізму, й надто чорними фарбами малюючи процес економічного відродження, з деякими соціальними суперечностями Непи. Але згодом це минає, і вже в збірці „Залізниця“, поет малює нам цілу епопею громадянської війни. Це вдається йому не зле, бо він добре знається на тодішньому побуті, спостережливе око його уміє завжди схопити характерні деталі, що в синтетичному поєднанні з ліричними моментами так багато говорять серцю читача. Автор прекрасно володіє образом—образ у нього завжди чіткий, гострий, насичений змістом і, здебільшого, військового походження.

Так у вітра мусять обов'язково „розмотатися обмотки“ броньовик у нього „подібний утюгу“—Р. С. Ф. С. Р.—„летить у тьму снарядом і буржуям несе вона останній бій“—„од пострілів в небі зірниця“—„блідний місяць никне в знеможі, мов на варті“—„і коли на варті вечір стане“—„бідою день копиться і давить патронташ“—„у небі символом туманним—татарська шабля і кашкет“—„душа—шолом кошлатий“—„хтось на небі помилився—взяв цигарку огнем у рот і розгублено пихкає: „шрапнель“ і т. і. і т. і. Все це подає нам поет в інтерпретації широго ліризму, власного світовідчуження, уживаючи, здебільшого, контрастової мотивації, як ось прикладом у марші „Червонарми“.

„Всі ми ніжні, кожен знає,
Любим квіти, зорі й сміх.
Більше ніжності немає
Як умерти за других!

До більш синтетичного поєднання ніжності кохання й жаху смерті навряд чи можна додуматися. Поет віддає чимало уваги, в своїй

творчості і жінці, намагаючись змалювати образ жінки-борця, як ось, прикладом, у поемах „Оксана“ „Нальотчиця“ „Робфаківка“ „Шахтёр“, „Ганна“, а в епопеї „Залізниця“ чимало відведено місця „золотоволосому синьоокому командирові“. Подальше тематичне устремління поета „Воно“, „Вартовий, мармурові колони“—„Червоної Армії“—(збірки „Сьогодні“—„Золоті шуліки“ „Сніги“—„Багряні гони“) — свідчать, що поет тематично міцно приріс корінням до Червоної Армії, і це дає йому повне право бути її визнаним співцем.

Зовсім по іншому порушує цю ж тему другий поет М. Йогансен:

„То було не геройство білих
Не п'яна відвага шляхетних бандитів,—
То було дуже просте й дуже негайне діло
— Зубами вигризти браму в граніті...“

Тут уже немає а ні того екстазу й захоплення учасника подій, ні того безпосереднього ліризму, що так підкупає, — навпаки подибуємо цілком спокійні, логічні, (правда не позбавлені щирости) міркування лише споглядача великої епопеї, який схиляє своє чоло перед пам'яттю тих що їх:

„Не згадають імення в сумній панахиді
Попа ні живої ні мертвої церкви —
Задзвенять грозою в залізі й міді
Не умруть в робочому серці —
Ті що вмерли під Перекопом,
Ті що хорі голодні й голі
Руками брали окопи,
Пазурями видерли волю“...

Очевидно, поет виходить з міркувань про значну технічну перевагу ворогів, яких зборола Червона Армія, і це хоче відтінити, але учасникові подій це діло здається „не так уже й простим“—коли під Перекопом було справжнє пекло, від танків, далекосяжних гармат і всіх технічних знарядь війни — тому то образ „зубами вигризти браму в граніті“ занадто блідий, щоб відобразити розмах минулих подій.

В подібній же трактовці знаходимо ці мотиви в поезіях поета А. Панова. Просто і чуло каже він:

„Такє простє слово:
Червона Армія...“

Але це просте слово таїть у собі низку загадок, про те, як ця „поранена, голодна й боса Червона Армія що народилась між пеклом і смертю—здобувала свободу“... Поет залітає думкою і на далекий схід де: „гріє солодка надія серце індуса й негра, що скоро теплом повіє... з суворих Європи нетрів“. Він пробує поєднати загадки героїчних боїв з теперішнім побутом червоноармійських буднів — клубу, касарні, навчання... Поезія закінчується досить монументально:

„І розкажуть тоді малим дітям
Про ці дні повіті в хмари,
Як серця тоді вмiли горіти
Як боролась Червона Армія,
Просте, дивне, рідне
Огненими червоними карбами
Висічене буде в століттях:
— Червона Армія...“

Ці чулі рядки є також не що інше, як сприймання споглядача, позбавлене акції. Йому бракує конкретного матеріалу, самих подій з поля бою.

Далеко краще почуває себе у „Некрутській“:

„Як у полі заплакали гони
І птахи потягнулись увирій,
Нас покликали в військо червоне
(Кров юнацька нам серденько гріє...)”

Тут уже почуваємо, що поет хоча і не бачив воєних баталій, то „некрутом“ усе ж таки був. Відчувається туга новобранця за селом „оксамитною зеленню — житів“, в поєднанні з свідомістю, що він тепер „на варті у Волі“... А ще краще поет подає нам Червоноармійську пісню. Його пісні й марші: „Ідемо вперед, віки за нами“ та „Десь плакала осінь, а ми не тужили“ та „Як у полі...“ швидко прищеплюються й згодом набувають великої популярності в українських частинах Червоної Армії.

Історики літератури накидають поетові В. Сосюрі звання „співця - трубадура недавніх вікопомних часів“, знаходять в поезіях його „епічну щирість, щось від колишніх козацьких кобзарів“... (Шамрай — Українська література. Стислий огляд. — 1927 ст. 171). Як що можна погодитися з першим твердженням, то друге треба рішуче заперечувати. Бо на велику віддаль одійшов В. Сосюра — чуйний поет сучасності — від кобзарських традицій, як тематично так і з боку художнього оформлення своїх поезій. Та історія багата на виверти, і ось у м. Полтаві таки виринає справжній „кобзар-лірник“ Г. Епик і приходить до літератури української із збіркою дум „Червона кобза“. (Вид. Полтавського губкому КСМУ — 1922 рік). Новоявлений „кобзар-комсомолец“ в порядку шефства Комсомолу над Червоною Армією виграє й виспівує у думках своїх Червоне козацтво. Спробуємо розглянути будь-яку з цілого десятка дум, що містить збірка, ну хоча б: „Думу про бій під Орчиком“:

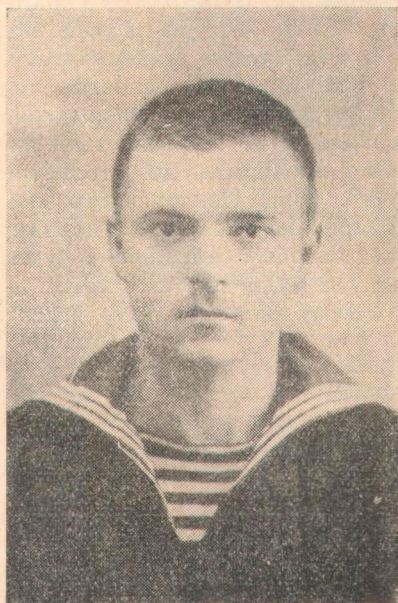
„Що то за хмара чорна чорнішої
З півдня - південного встала?
То Деникин пан
Собака стара!
Антанти права рука, на Україну суне-насуває
Бідних людей забиває
Пале грабує, лютує і т. і.“

Бачимо щось ніби на взірць цілковитої реставрації старо-козацької думи, та не саму її. А ось і відповідь червонців з „Думи про похід на Київ та Полтаву“:

„Полк коні сідає
У лави стає!
Кулаки сціпляє!
Прапорами червоними
Має - розвіває!
Летить мов кулі злії
На ворогів крицею налітає
Б'є рубає!
Київ забирає!
Пісню співає!
Товариша Примаченька прославляє,
Пеклом дише - зітхає! і т. і. і т. і.

Не будемо говорити вже проте, що епічно-спокійна форма старо-козацької думи не відповідає духові воєнних баталій сьогоднішнього дня, коли на полі бою діє машина — кулемет, танк, авіо, броньовик, то що. Часи змінилися — коли Наполеон Бонапарт у бойовищу під Ватерлоо міг з бугра оглядати усеньке поле бою і власноручно кидати у бій ту чи иншу частину — то зараз далеко не те — і поле сучасних боїв має

далеко інший вигляд, і не старо-казацькою думою в супроводі „кобзи“ передати його темп і хаос. Хоча не в одній і з старо-казацьких дум, також є чимало динаміки руху. Та вся трагедія і полягає в тому, що автор „Червоної Кобзи“—„осучаснюючи“ ці думи—поламав їх первісну невимушеність, їх дику красу... Як раз і бракує в них... епічності, епосу! Ніяк не відчувається в жодній з цих десяти дум а ні запаху з полів бойовищ, ані блискавичних наскоків примаківської кінноти, а чи рейдів у ворожий тил... Справу погіршують також відсутність свіжої образності, неуміння художньо синтезувати колізію боротьби з природою, оточенням (що є не в одній кобзарській думі), де яка грубість, заяложеність художніх зворотів як: „молодь огнем палає“,— „люто б'ється—рубається“— „тисячі блискавиць-громів зітхає“— „кулі—дощем снігом сипляться“—або цілий зворот: „сто возів по битій дорозі затахкотіло, залізо-криця смертю нило, вило, летіло. тіло їло, шипіло“... і так без кінця. Сьогоднішнього читача який „сам більше бачив“,—цим не здивуєш і не злякаєш. Потрібне глибше і більш художнє синтезування подій і річей. І хоча можна сказати, що збірка „Червона кобза“—була на свій час явище позитивне безумовно політично-корисне, та все ж вона не здобула собі популярності у Червоній Армії і залишається назавжди якимось літературним анахронізмом...

Ів. Шевченко

Цим же шляхом реставрації, лише не дум, а старо-казацьких пісень—іде другий поет І. Шевченко. Пісня є великий чинник спайки бойців військової частини. Вона підтримує бадьорий настрій, військовий „дух“. Червона армія дістала в спадщину старі „салдацькі“ пісні колишньої царської армії та „яблучко“ й „лімони“ доби військового комунізму. З переходом до мирного стану виявляється потреба нової, революційної пісні. Їх вимагає саме червона касарня. На час пісенної кризи пісні-переробки І. Шевченка, що вчасно відчув цю потребу, стають у великій пригоді хоргурткам червоноармійських частин. Не спиняючись тільки на цьому, він пробує також

оспівувати в поезіях своїх воєнморський побут червоної ескадри:

„Вибрали якор... Скоро вже ранок,
Тихо і порожньо стало в порту.
Велетні сірі зібралися в путь
Штормам на зустріч і в мряку...“

Такі невеличкі побутові зарисовки, хоч і не дають повної картини, все ж брешуть чуло і тепло. Трапляються іноді в нього місця перейняті інтимним ліризмом, як ось прикладом в поезіях: „Твої очі не чорні, а сині“ „За рейдом—синє море“ і т. і.

Увага громадської opinii й письменницьких груп до своєї захисниці Червоної Армії збуджують і саму червоноармійську масу до активної творчості, факт не знаний досі ніде, не можливий в жодній з капіталістичних армій заходу—де жовнір є автомат, що знається тільки на

зворотах та артикулах військових статутів, і можливий тільки в Радянській Землі. Червонарм, стоячи на сторожі радянських кордонів, набуваючи впертою учбою технічних і військових знань, бере до рук своїх перо й починає писати вірші. Виникає низка літературних гуртків, як прикладом: літгурток імени „Плуга“ при Харківській Школі Червоних Старшин, гурток „Червоний шквал“ у Севастополі (Червона флота) на чолі з І. Шевченком, низка літгуртків при червоноармійських частинах. Гуртки ці за ідеологічно-художнім керівництвом спілки Селянських письменників „Плуг“ (1922—1926 р.) розгортають активну творчу роботу.

Так, літгурток Харківської Шк. Черв. Старшин, спробається навіть видати збірника „Червоний Юнак“. Окрім історії школи, спогадів і нарисів з днів боротьби збірник має чималий літературно мистецький розділ. Бачимо тут творчість юнацьку: зовсім не погані марші й пісні юнаків — С. Климка пісня „Там, де гони комнезамські“ й А. Олійника марш — „Ми на конях пожеж“. Тут же бачимо творчість не юнацьку: „Юнацький марш“ В. Поліщука, „Барабани б'ють“ В. Еллана, марш „Довго були ми на світі рабами“ В. Сосюри, пісню „Незаможницька“ — навчателя Школи Т. Фіялка „Червоноармійський марш“ (під барабан) поета П. Голоти, що так чудесно відбиває ритміку самого військового маршу: „Пролетарі дужі в лавах міцних плавно, мірно, струнко, йдуть“ (музика К. Богуславського).

Крім маршів є там і вірші юнаків: А. Олійника — юнацький побут, „На поході“ і „Табір“; О. Шиманського — таборове життя і побут касарні: „Йдемо в житах“, „Осінь“, „Третя Зміна“, „Дозорець“; Д. Мороза — терармійський побут; „Синя поема“, соціальна лірика — „Молитва“, „Ранкове“; поема С. Климка — „Червоногвардієць“, „Весняне“, „Як ударять гудки“; Я. Яремчука — „Місто“, „Таборове“, „Борцям що загинули“; Д. Гордієнка — „Я червоний боець“; К. Кантора — „Спогади про поневолене поляками Підляшшя“ — „Панський шлях“ і т. і.

У всіх поезіях цих почуваються живі бадьорі нотки переживань бойця-громадянина. Не важне те, яку мистецьку вартість мають всі ті писання, а важливий сам факт що це — жива, не вимушена колективна творчість самих мас, що так крутить од неї в носах у де-яких „академиків від літератури“. І можна бути цілком певним, що з цієї маси, кінець кінцем, виявиться якась більш яскраво окреслена постать. Ось до такого поета — червон'арма, що дала його нам червона касарня, і перейдемо зараз.

Поет М. Шульга-Шульженко самовизначив свою творчість вже першим віршом: „Не плачем, а мечем“. („М. Б.“ 1925 р.). Вірш цей, ще недосконалий з боку технічного є обіцячкою вояка. Виступаючи далі з поемою „Червона Армія“ він сміливо виголошує:

„Що там співати про чари й кохання, —
(Строчити ідилії ніжно-п'яні...)
Ось послухайте сьогодні з касарні
Пісню Червоної Армії.
Замовкніть поети і лірники вбогі!
Киньте свої сонети плавсиві! і т. і.

О. Шиманський

Виклик цей не так новий, дещо подібне нагадує, і поема „Червона Армія“ нічого не загубила б без нього, але радісно те, що поет оволодіває технікою вірша, і вже у своєму „Заспіві“ доходить щабля справжньої художності (збірка поезій „Гартовані Леза“ ДВУ, 1928):

„Гай торкнув зелені тихі струни
Майорить і грає оболонь...
Разілявся райдужно на руна
Синіх лез гартований огонь...
День — юнак в зеленій гімнастюрці
Вже сідає коней вогняних,
Бо сьогодні знову наші хлопці
Відїзджають в табір на лани“...

Шульга-Шульженко, як і Сосюра — лірик і це для нього плюс. Він також справжній червон'арм у своїй творчості і цим він нагадує Сосюру. Це мабуть і сам поет відчуває, і намагається подати спростовання у віршові присвяченому Сосюрі:

„Хай говорять мені, що продовжую я
Золотого Володьку Сосюру...
Чи ж я винен, що муза багряна моя.
Як і в нього родилась од бурі?..
Тільки кволі й чужі можуть це говорити
Ім не знати молоді культури...
Ми ідем уперед до нової зорі
І Шульга й тисячі і Сосюра...“

Образність в поезіях його багата: „слово — куля“, „день — юнак в зеленій гімнастюрці“, „дош — строчить з кулемета“, „думи — линуць буйними полками“, „вогонь гарматами тяжкими — за волю з смертю повінчав“ — „і т. і. Та все ж не дивлячись на спростовання, треба визнати в поезіях його чимало наслідувань своєму старшому товаришеві В. Сосюрі. Рятуює його хіба різноманітність тематики — він свідомо долучає у своїй поезії нові, ще не випробовані мотиви — бухарські — „Край ти мій Бухара“ (цікл „азійський край“) — чекістські — „Пісня чекіста“ „В боротьбі“ й інші, все ж таки залишаючись в основному — поетом червон'армом.

М. Шульга - Шульженко

Ще багато розсипано червоноармійських мотивів у поезіях сучасних поетів: В. Поліщука збірка „Остання війна“ — (до речі — збірка дуже невдала — другою частиною своєю) „Усенка“ — „І сьогодні весна як учора“. О. Донченка поема „Червоноармієць“ — збірка „Червона писанка“ — І. Кириленка, таборів мотиви „Терчастина“, „В таборі“, „Лівадія“; М. Бажана — „Пісня бойця“ й інші; М. Терещенка — „Матрос Курило“; А. Дикого — „Зброю на зброю“, „Слухала ніч концерти“, „Живу без грому і вогню“; Д. Фальківського — „Нас тільки троє з батальону“, „Димки гармат“ (Збірка поезій „Обрії“); М. Нарушевича — ескіз до поеми „Фа-л-л-л“; М. Годованця — поема „Кулеметник“; Ів. Луценка — збірка „Енемський бій“; А. Шмигельського — „Січневі дні“; М. Лебідя — „Кроком крицевим“ та ще багатьох інших. До поетів з більш численною

тематикою на військові теми слід віднести А. Дикого й Д. Фальківського. Поет Д. Загул присвячує Червоній армії прекрасного марша „Грими...“

Підсумовуючи все наведене, можна з певністю сказати, що романтика горожанської війни знайшла собі досить широке відображення в українській поезії.

Інакша справа з прозою. Маємо і тут на сьогодні чимало спроб відтворити в художніх образах велич минулих днів. Але на сьогодні вони всі поки що так і залишаються спробами. Революційна романтика захоплює також і письменників-белетристів і кожен з них по своєму озирається на неї. Так першорядний майстер слова, новеліст М. Хвильовий, подає нам зразок романтики у новелі „Я“. Але введена в „Я“ постать комунара-чекіста-бойця, що в останню мить розстрілює свою мати-черницю, по при всьому те „психологічне нагвинчування“ читача, фанатизм, чорні фарби, садизм, залишається не життєвою, художньо не виправданою, чужою революції постаттю випадкового фанатика-садиста, що безперечно випадково опинився в складі „чорного синедріону комуні“. Друга новела „Кіт у чоботях“ малює типа „товариша-жучка“ — жінку у революції. Тип „жучка“ подано яскравий, так би мовити, класичний, але самий фронт, з ешелонами, теплушками то-що, тут є лише заднім планом для більш різкого окреслення „Кота у чоботях“. Знайомимся далі з командиром Зіммеlem із новели „Синій Листопад“ — цей зразковий командир посилає червон'армій по карти (для гри) і їх банда вкидає біля станиці в колодязь. Ну, що ж — буває ще й гірше, але от дивно, що другий (як видно політком) т. Гофман, якому „все ясно“, так спокійно реагує на факт згуби своїх червоноармійців. Щось воно трошки не так. Не скрашує художньої невиправданості й Вадім — комісар бригади, що догорає від сухот — хоч і співає він що: „по оселях урочисто ходить комуні“. Все це обарвлено високо-художніми фарбами, але все це якесь чуже, надміру надумане, і художньо не виправдане. („Кіт у чоботях“ — виключення).

Інше враження робить збірка військових оповідань С. Пилипенка „Під Черніговом“. Автор її не ставить перед собою надто широких завдань показати всю грандіозність минулих подій — навпаки, він просто, вдумливо, правдиво, малює нам будні жорстокої боротьби з її несподіваними, іноді казусами. Оповідання „Броньовик“ збудовано на випадку — сотня, відступаючи натикається на шосе на броньовик, іде в наступ і виявляється, що то свій зіпсований. Випадок сам по собі незначний, не так важливий, та все ж у всьому оповіданні відчувається тривожний запах відступу війська. Оповідання „В борю“ і „Тамбовці“ — бойові зарисовки учасника подій. Найкраще оповідання „Тамбовці“, в якому автор як раз зміг схопити тодішній побут фронтового життя і подати його в живій, приступній червоноармійцеві, формі.

П. Панч те ж в чималому числі своїх творів намагається змалювати минулу боротьбу. За найкращий твір його слід визнати першу невеличку художню зарисовку „Барахло“. Орудійний начальник т. Гарбуз позбувається коня і їздить на лафеті підмостивши перину, що йому подарувала якась „многострадална баба“. Попавши в полон до поляків, Гарбуз тікає звідтіля, добувши собі доброго коня, не забувши захопити і перину „Барахло“. Оповідання це дуже вдале. За те гірше у Панча з останніми оповіданнями на військові теми: „Смерть Янулянса“, „Бог богів“, „Загублена шапка“. Тут автор пише їх, як видно виходячи з міркувань, щоб твір мав „воспитательное значение“. Латиш Янулянс під час відступу на польським фронті краде у селянина штани. Селяне обурені. Щоб не було плями на всю Червону Армію, Ревтриб приговорює Янулянса до розстрілу. Але художня неумотивованість цього вироку

(навіть не доведено, чи взяв він ці штани) зводить оповідання на нівель — залишається одна гола мораль, що: „не можна красти штанів“, але й не можна писати таких оповідань, а „Загублена шапка“ нагадує своєю розробкою „Пропавшую грамоту“ Гоголя. Далеко краще авторові даються картини воєнних баталій з імперіалістичної війни — оповідання „Без козира“ — там автор почуває себе вільно, знається добре на побуті окопного життя — не будучи романтиком, він подає глибоко реалістичні малюнки — чіткі уривки фронтових пейзажів з деталями, що може схопити лише досвідчене око військового топографа. Таким він є у цілій збірці своїх повістей „Голубі ешелони“ — шкода лише, що жодної сторінки в них (крім фрагментарних спогадів у „Повісті наших днів“) не одведено Червоній Армії.

Цікаву спробу торкнутися літунського побуту повітрофлоти РСЧА, робить письменник В. Підмогильний в повісті „Військовий літун“. Герой повісті Сергій Данченко — найкращий літун — на ґрунті нещасли-

В. Минько

вого кохання пускає літака на землю й розбивається разом з ним. За своєю манерою письма, автор глибоко занурюється у психологію, щоб хоч цим виправдати, умотивувати вчинок „військового літуна“. Та все ж у читача несамохіть повстає запитання: „ну хай би сам пропадав, але навіщо ж народне майно псувати? Адже літак чимало грошей коштує? „Виведена постать літуна Данченко не характерна й не типова для повітрофлоти РСЧА.

На цю ж саме тему, тільки зовсім по інакшому озивається молодий белетрист В. Минько. Характерне його оповідання „Sva № 2“. Два червоних літуни за браком палива спускаються на ворожу територію (Донщина). Навколо скрізь — білі. Але спритні хлопці, заховавши літака в очерет, йдуть на розвідку, зв'язуються з червоним партизанським загonom, дістають в лікарні спирт — і допомагають партизанам разбити обоз білих.

Оповідання написано інтригуюче, живо — постаті літунів проступають перед читачем як люди, сильної волі, що не дарма мають на стягах своїх гасло: „безумству хорбрых поем мы песню“... Автор добре знається на деталях літунського діла, керма машиною то-що. Подібне ж до цього друге оповідання його „Поміж двох станцій“.

Подібну ж до „Смерти Янулянса“ тему зачіпає І. Кириленко у своїм оповіданні „Відступ“. Ескадронний Альошка підчас відступу з України Червоного війська, самовільно залишається в тилу білих „партизанів“. Білі несподівано оточують загін і винищують усіх до ноги. Альошка, якимось урятувавшись, повертає назад до своїх і тут його ще й по головці гладять. Тут перегнуто палицю в другий бік — Янулянса за якісь подрані штани розстрілюють, а тоді як Альошці і сходить з рук страта цілого загону. Більш вирівняне друге оповідання його „Стихія“, де автор зумів провести генеральну лінію керівництва селянсько-повстанської „стихії“ комуністичною партією. Поводивши свій героя Загребу по фронтах — автор показує нам його в новій обстанові — в терчастині. До речі тема переходу Червоної Армії до територіального будівництва, по при всю свою важливість, майже ніким (окрім віршів цього ж І. Кири-

ленка „Терчастина“ віршів Д. Мороза „Синя поема“ та Шульги-Шульженка) в художній прозі не порушена.

Знаходимо і ще цілу низку оповідань з армійського побуту або часів боротьби в творчості багатьох письменників: Г. Косинки — „Мати“ і картина воєнної баталії „Троєкутний бій“, О. Свекли — „Подарунок і Подяка“, Я. Ковальчука — „Криваві легенди“, М. Ірчана — „Лі-Юнк-Шан і Лі-Юнк-По“, та „Фільми Революції“, П. Шостака — „Матвій Палій“, О. Копиленка — „Леза“, „В полум'ї“, І. Шевченка — „Яшко“, Борзяка — „Під дощ“; у збірникові школи червоних старшин „Червоний юнак“: оповідання С. Климка — „Мея“ Д. Мороза — „Передзвони осені“ й „Партквиток“, оповідання О. Шиманського — „Портрет“ і талановиті фельєтони молодого фельєтоніста Капрона: „Роботникам искусства“, „Воєнізація“, „Погрузка“, „Топореп'яшки“, „Два О. В.“ „Випуск“, що залюбки читаються і чарують своєю невимушеністю й добрим гумором, П. Іванова — „Партизанська смерть“, В. Кузьмича — „Наган“, „Міна“ та Ю. Яновського.

Не можна оминути мовчанкою творчість цього оригінального письменника Яновського, що більше ніж хто віддає дань революційній романтиці минулої боротьби. Оповідання його „Роман Ма“, „Туз і Перстень“, „Історія попільниці“, „Байгород“ — це хвальні канони буйній партизанщині, „яблучку“ Комісар Крига, що розряджає свого „парабелюума“ в голови своїх вояків, Шурка Рубан він же Латиш Матте — командир бронепотягу, матрос Большаков — усі вони діти буйної партизанщини. Крім надмірної ідеалізації цієї розхристаної „брашки“ в „Романі Ма“ й „Тузі й Перстні“, вчувається іще бабелівська манера викладу. Цілком позбавлений будь яких впливів, із власним стилем письменник виступає в оповіданні „Рейд“. Це оповідання, де змальовано постать ватажка червоно-повстанського загону Шахая — не будучи позбавлене своїх хиб — (надмірна ідеалізація й копіювання Шахая з ватажка „селянської стихії“, що дуже добре далася в знаки Червоній Армії) — читається із великим захопленням і його справедливо треба віднести до найкращих прозових творів на військові теми.

Отже підводячи підсумки, треба визнати, що в художній прозі українській все ж таки блідо відбито героїчну боротьбу Червоної Армії на барикадах горожанської війни. Всі наведені приклади — лише окремі зарисовки, окремі фрагменти, до великої картини, яка чекає ще на свого творця.

Як що порівняти їх із братньою літературою РСФСР, де є вже низка монументальних творів (Бабель — „Конармія“, Фурманов — „Чапаєв“, Либедінський — „Неделя“, „Комисари“, Серафимович — „Железный поток“ і т. и.), то зразу впадає на око як же мало у нас ще зроблено. Не дивно, що наші видавництва, складаючи військові бібліотеки, мусять удаватися до перекладної літератури.

Треба сказати, що нам зараз як ніколи потрібні свої „Чапаєви“ „Конармії“, „Бронепоезда“ — і відтворення цього в українській літературі є завдання сьогоднішнього дня.

МЕНДЕЛЕ МОЙХЕР-СФОРІМ

На 10-ліття з дня смерті

Гр. Михайлець

Шолом-Яків Абрамович побачив світ у Копилі 2 січня н/ст. 1836 р. Копил — невеличке місто колишньої Мінської губернії. Місто це входило в територію т. зв. „єврейської смуги осілості“, цеб-то, місцевості, де євреям дозволено було жити. Батько його, як на копилівський масштаб, була людина певної ваги. Будь-хто міг би мати й іншу освіту, а син такого батька після хедера мусив довершувати освіту в ешіботі. Пізніше Абрамович в автобіографічному романі „Шліома реб Хаїмс“ згадував, як батько його, малого, день-крізь-день, ні світ-ні-зоря будив, казав учити талмуд. Докінчував це учення Абрамович в ешіботі у Вільні і в Мінському, що не раз потім відгукнулося у творчості його.

Сталось, що батько помер. Мати вийшла заміж удруге. Вийшла за орандаря водяного млина і переїхала на млин той. Переїхав і молодий талмудист. А млин був осторонь від людського селища, над річкою, у лісовій стороні. Ліс, вода, навколо дихання природи... Це — друге, що позначилося потім на писанні Абрамовичевому. „У дні мого життя, — писав згодом — самотнього і закинутого на млині, до мене являлася муза, моя укохана муза, що поєднала мене з деревом, із птаством, з метеликами“.

Мінщина — край бідний. Болота, піски... За молодечих літ Абрамовича панувало там майже натуральне господарство півфеодалного типу. Єврейство, затиснуте поміщицько-царськими законами сюди і в суміжні злиденні губернії розлогої, багатой на природні добра тодішньої російської імперії, вибивалося переважно на промислову й на торговельну колючу. Та чи великий буде зиск при загальній конкуренції? В країні гетта більшість бідувала. Борсалася, приспосовлялася, змагалася... Творила собою своєрідну строкату, багату на колорит, картину суспільного життя єврейського. Це — третє, що дало зміст, дало тло, дало багатющий типаж письменникові.

Багатіям-одноплеменикам в інтересах торговельної й промислової конкуренції, рівно поміщицько-царському урядові в інтересах класово-державного панування, вигідно було серед злидених єврейських мас підтримувати всякі ідеологічні забобони. Синагогальні кола з віковичними релігійними традиціями, що наскрізь були перейняли ними побут і психіку загнаного в гетто єврейства, сприяли тим забобонам обіруч. Плекали релігійну атмосферу. Вгнічували містицизм, навертаючи суспільну думку єврейської злидоти, що поневірялася серед утисків і бідности, думку міщанства, що мало обмежені націоналістські горизонти, до „кращого“... назад. Не вперед, а назад до історичного минулого єврейського народу, оповитого серпанком легендарности й мітичности. І тут повторювалася історія феодального середньовіччя: приголомшені скрутною сучасністю голови, одвернені релігією назад очі шукали ліпшого там, позаду, в глибині віджитих віків. І знаходили... Знаходили месію: порятівника, що виведе людство до кращого.

Сіонизм, що є не що інше, як перенесений на всі дільниці національно-єврейського життя месіанізм, теорія „вибраного“ народу, був молодому Абрамовичові тією найвищою ідеологією, що синтезувала життя: з'ясовувала минуле, сучасне, указувала шлях на майбутнє. Одночасно це була й та мета, — четверте, що наклало тавро на Абрамовичеву творчість — котра водила цілий довгий вік батька нового єврейського письменства „серед трьох сосен“ націоналістичного — нехай і позитивістського — ідеалізму.

Видима річ, скеровуючи устремління єврейських мас до національного минулого й до релігії, сіоністичні забаганки хліба єврейській бідноті не давали. Зате давали хліб усім тим, хто добре знає, на якій вербі ростуть груші.

Був у Копилі „Оврамеле Кривундя“. Ходив він (на залізниці тоді й не благословлялося) і на Україну. Повернувшись, багато чудесного розповідав. З його слів мало не виходило, що на Україні — рай земний. Може, очі єврейського литвина, що звик до безпросвітних злиднів, той рай на кріпацькій, але багатій на природні добра, Україні й справді бачили. А як у раю чільне місце — річ ясна, — мусить належати євреям, то й попливли чутки, що десь там живуть казкові євреї, і що ті чудесні євреї... Одне слово, серед тієї хвилі, що попливла тоді у Подолію і на Волинь, був і молодий ешіботець. Оврамеле Кривундя запряг у повізчину кобильчину, вісімнадцятилітній Шолом-Яків і його тітка, що мала десь на тім краї родаків, повсідалися, й поїхали утрюх шукати долі.

Оврамеле був дядько не з лихими клепками в голові. Тітка це — агуна, жінка, що її чоловік, скривдивши, покинув. Шолом-Яків — молодий знавець талмуду, тисячолітнього джерела „старо-єврейської мудрости“. Хто з богомільних євреїв не пожаліє агуни? Хто не схоче напиться з талмудового джерела мудрости?! Водночас, розуміється, хто й Оврамеле не нагодує, не підсипле вівса його кобильчині... А на дорогу хто запасу ке дасть?! Оврамеле навмисне робив такі петлі, як заець, що добігає до свого лігва. Мандрівники наші їхали та й їхали, а місто, де жили родичі тітчини, не наближалося. І, хто зна, чи довго-б копилівські аргонавти отак їздили, якби, виїздячи з Кам'янця-Подільського, не зустріли були підводу.

— Абрамович?

— А-а!..

Абрамович зустрів свого шкільного товариша. Погомонів, розпрощався з тіткою й вернувся у Кам'янець.

З цього часу Абрамович — на Україні. У Кам'янці знайомиться з Готлобером, студіює російську мову, німецьку мову. З 1856 р. учителює там же. Потім у Бердичеві. Тут пише п'єсу „Такса“, де бере наглузи зловживання місцевих проводирів єврейської релігійної „общини“, мусить кидати місто. Звідси — в Житомир. З 1881 р. — в Одесу. У 1911 році святкує невиданий під чоботом царського жандаря єврейський 75-літній ювілей. В рік велетенської революції 17-го грудня ст/ст. помирає на 81 році життя.

Основні життєві моменти, що позначилися на світогляді Абрамовича, ми зазначили. Ідеологічні впливи, що йшли через російську культуру, впливи західно-європейські, що просочувалися почасти коли-не-коли до письменника, тільки вирізняли й шліхтували те, що дало йому особисте життя й суспільне оточення.

Хто-ж такий був Абрамович у своїй роботі?

У біографічних відомостях, що 1889 р. подав був він у Sefer Si Koren у Варшаву, говорить:

— Із самого народження мені призначено було бути за описувача долі мого народу. І, щоб познайомити мене з життям народу, мені сказали: — „Ану, пташечко моя, леги у світ!“

Коли Абрамович пташечкою політав по світу, набрався вражінь і почав писати, робітники єврейського слова саме дискутували:

— Як писав?

Одні, напоєні сіонізмом, казали:

— Тільки старо-єврейська мова — мова нашого народу. Нею написано все, що є у нас. Тільки нею писати.

Противна сторона доводила, що в „голусі“ (країні вигнання) будучи, доцільно писати мовою культури того народу, що серед його живеш, зберігаючи старо-єврейську мову для релігійного вжитку то що. Це був погляд асиміляторів.

Абрамович пристав до перших. Він досконало знав старо-єврейську мову, і це була, так би мовити, (технічна) стежка єднання з сіонізмом, що його ідеологічні основи він мусив усмоктати в себе і в родинному, і в суспільно єврейському оточенні, і в школі. Але Абрамович, сказати б, довів сюди свою „поправку“. В оцій — от поправці — і ідеологічний зміст, і історична роля Абрамовича, як він виявив себе, як провідник певних ідей, і як творець художньо-словесних цінностей розмовною єврейською мовою.

Абрамович, що не міг безоглядно відкинутися від попередньої розумової культури єврейської, яка сконцентрована була у надбаннях старо-єврейською мовою, першу поправку довів таку:

— Давати культурні цінності старо-єврейською мовою, але змісту не телеологічного, а раціоналістичного.

І перекладає на старо-єврейську мову природничу історію Ленца, що на ній потім виховуються цілі покоління єврейської молоді в дусі наукового раціоналізму.

Перший роман свій Абрамович пише також старо-єврейською мовою. Роман із життя наймитів. Хто з єврейських письменників, захоплених релігійно-національною романтикою, писав тоді про наймитів? Це дає нам знати, що молодий письменник намацав нову суспільну силу: народні, будемо загально так говорити, низи. Виходить: крім (буржуазної) інтелігенції, крім сіоністів і асиміляторів, ще є вони, низи, єврейська народна основа — ремісництво, наймити, бідняцтво, що продає свою силу, і що становить численні маси єврейства. У цих мас найперше завдання — як прожити, а мова їхня не старо-єврейська, а розмовна мова, жаргон.

І Абрамович доносить поправку другу:

— Творити словесно-культурні цінності треба розмовною мовою свого народу. Писати й про „низи“ народні.

На цім Абрамович-ідеолог і спинився. Далі в ідеологічно-суспільницькому розвитку своєму, як творець суспільно-ідеологічних цінностей не пішов.

Що-ж Абрамович створив?

Кличуть же його — дідусь нового єврейського красного письменства.

Кличуть так даремно. Єврейське красне письменство до Абрамовича нерозвинене було, і в одягу старо-єврейської мови не доходило до мас, бо призначене було, сказати б, для вибраних. Правда, перший роман про „Маленьку людину“, Абрамович пише старо-єврейською мовою. Але силу свого впливу і значіння письменницького виявляє лише у широких полотнищах суспільного життя, що подає їх у романах мовою розмовною.

Ось із-під його пера з'являється драма: „Такса, чи пак, банда міських добродійців“. Абрамович гостро у ній і ушпиво ставить проблему визиску, малюючи специфічну картину єврейської общини, де панують поважані єврейством „красиві євреї“, що знають тільки „закон“ та благочестя, мораль та вигуки про бога, а на дійсне життя людини їм

начхати. Тут же в облудній атмосфері фальшивої богомільності розгортають свої хижацькі здібності дрібненькі посередники, що підлизуються до сильних і, не зупиняючись ні перед чим, давлять малосилих, надівши для зручності на себе машкару благочестя. Одночасно проступає перед читачем маса трудящих: дрібні робітники, ремісники, що на своїх плечах зносять вагу податків, створених „красивими євреями“.

Починаючи з цього твору, у всій літературно-художній творчості Абрамовича лейт-мотив:

Боротьба з суспільними хижаками, з фальшивими ватажками широких єврейських мас.

Року 1873 виходить роман „Шкапа або захист животини“. Це — „оповідання, що випадково серед рукописів Ісроліка Сумного знайшов Менделе Мойхер-Сфорім“. З цього часу Абрамович зникає, з'являється Менделе Мойхер-Сфорім, тоб-то, „Мендель Книгоноша“.

За тих часів, коли транспорт був нерозвинений, і філій наших видавництв із закуреними порохом полицями по дрібних містах не існувало, їздили й ходили „коробейники“ — книгоноші, постачаючи книжку. З книгонош були неаби-які бувальці. Вони багато люду всякого бачили, багато де бували.

От візок книгоноші Менделе стоїть переїздом у лісі літнього вечора. Вечірній спокій порушує лише щебетання пташок. Краса природи сповиває ество людське й будить у серці книгоноші високу насолоду існуванням. А от Менделе, приїхавши своєю шкапиною розкладає крам своєї переїзної книгарні біля дверей синагоги, і торг, і спостереження почалися.

Тепер письменник уже спостерігає й викладає з погляду книгоноші, що має змогу забратись у всі закутки гетта, побувати й у людних місцях, що має змогу слухати й бачити дуже багато, що може й розповісти образною мовою багато цікавого.

Менделе — маленький собі чоловічок. Перепробував він безліч професій. Чоловік — собі на умі „Коли я дивлюся, я трохи приплющую очі через свою короткозорість. А коли випинаю губи, у мене зринає посмішка, гостра, колюча“. І в особі Менделе, власне дві людини: одна, що живе й відчуває, друга, що тільки спостерігає й доцільно вміє про все розповісти.

І Менделе розповідає.

У „Шкапі“ молодий ентузіяст Ісролік, що задурих собі голову біблейським і талмудським писанням, живе в ірреальному світі містично-богомільних фантазмагорій. Коли вийшов він раз чудового весняного дня на вигін, бачить: юрба шибеників-хлопчаків ошаліло жене камінням сухоребру шкапу, що ледве не падає в знесиллі. За селищем у рові бачить він потім тую шкапу знов. Вона от-от здохне. Раптом вона підводить голову і по-людському говорить до Ісроліка. Ісролік узнає, що

До 10-річчя Червоної армії

Червона армія на маневрах. Газовий захист в окопах

Шкапа (символ євр. народу) це — принц, обернений лихою чарівницею у шкапу, що шкапа вже випила повну гіркої. Ісролік загоряється бажанням визволити бідолаху принця - Шкапу. Шкапа підводиться, і вони починають мандрувати: ідеаліст Ісролік - визволитель, що попадає всюди в трагікомічні положення, і обережний скептик - реаліст Шкапа.

Кращі романи Менделе розказав під назвою „Фішке Кривундя“ і „Чарівний перстень“, давши правдиві реальні картини з життя гетта.

У „Фішке Кривундя“ — незакінчений роман Фішке із горбатою старчихою. Це — мелодраматична історія на взірць „Дві сирітки“ Адольфа Енері з усякими неймовірними пригодами. Пропливає історія ця на тлі злиденного життя мешканців гетта, де холод і голодування, де безтолоч і індивідуалістична мішанина, де все — у гонитві за копійчаним заробітком, і кожен сподівається, що от-от йому пощастить на „гешефт“, і він забагатіє.

„Чарівний Перстень“¹⁾ — майже безфабульна історія молодого єврейського злидаря. Технічно це, так би мовити, літературна мозаїка, сполучення поодиноких розділів в один роман. Коли „Фішке Кривундя“ — негатив гетта, де автор усякчас кпить із людської облуди, що прагне „золотого тельця“, „Чарівний Перстень“, це інша історія. Тут письменник із співчуттям малює півгоłodну сповенірену єврейську масу, що, прагнучи культурно-духовного життя, відшукує його за полупленими стінами старої синагоги. Там обвіває їй душу мрійна сива старовина, така далека, така опоетизована, така солодко заспокійлива...

Ще колоритніший роман „Начерк мандрів Бінйоміна III-го“. Це — комічно-фантастична історія двох євреїв з Тунейдівки, (Бінйомін і Сендерл), що повіялися шукати легендарних золотоволосих щасливців, „червоних євреїв“, котрі живуть „за чорними горами“, де аж за казковою рікою Самбатіон. Після цілої низки пригод, після довгої зупинки у Терівці (Житомир), що її мандрівники наші узяли були за Стамбул, вони безрезультатно вертаються додому. „Мандри Бінйоміна III-го“ — своєрідна інтерпретація єврейського Дон-Кіхота (Бінйомін), ученого єврейського мандарина, що не знає краю своїй фантазії, заражаючи нею й тверезих практиків (Санчо Панса — Сендерл), але просто безпорадний у звичайному буденному житті. Глузує тут Менделе з „батлонів“, євреїв-неробів, що весь час товчуться у синагозі, вивчаючи тору, полюбують чухати язика об політику і вимагають, щоб община їм допомагала жити.

Менделе Мойхер-Сфорім написав ще драму „Заклик“ (на ту тему, що й „Такса“). Написав алегоричну поему „Юдель“, де подає історію євреїв від виходу з Єгипту до останнього часу. Чимало описів і оповідань.

Скрізь він малює життя попереднього до себе покоління, життя ізольованої єврейської маси у гетті, особливості національного єврейського життя у Білорусі й на Україні. „Нарід у Абрамовича — говорить Львов-Рогачевський у своїй „Русско-єврейской литературе“ — герой терпіння, нездібний на протест“.

Герой Менделе це — єврей з ніг до голови, місце дії — „смуга осілости“, усі оті Глупські, Капцанські, Тунейдівки... (пригадаймо „Глуповск“ Щедрина, „Сонгород“ Винниченка). Вони гніють серед мізерії, але мислять себе за центр усього світу.

От зразок самохарактеристики типового героя Менделєвського, що водночас є зразок і маніри Менделєвського жанру:

„Коли ви запитаєте єврея з Тунейдівки, з чого він живе, спершу він розгубиться, не знаючи, що й сказати. І тільки, коли він трохи охатється, згадує. Тоді говорить. Одверто - найодвертіше:

¹⁾ Цю книжку випустило в перекладі на українську мову в-во „Сяйво“ під назвою „Перстень щастя“.

— З чого я живу? Є на світі бог. А він же не минає своєю ласкою жодної тварини.

— А яка ваша професія? — запитуєте ви далі. — Що з вас: ремісник? І, взагалі, що ви робите?

— Хвалити бога, — відказує він — як ви мене оце бачите, так бог дав мені чудовий голос. І от під судний день їзду я собі по околицьних селах: то за кантора становлюся, то за оператора для обрізання. Час від часу я собі шадхон (сват). Є в мене крім того коза, що дає себе доїти. А недалеко звідси є у мене ще далекий родич. І він дає себе доїти“.

Як бачимо таким чином із цих уривчастих основних рис письменницького знадіб'я Менделе Мойхер-Сфоріма, тематика його — широкий охват життя єврейського гетта; типаж — щонайширший, виключно-національний, плюс животинний світ; освітлення — критично ідеалістичне; ідеологічно-суспільне настановлення — націоналістсько-реформістське.

Стиль Менделе Мойхер-Сфорім реалістично-описовий, густо пересипаний гумором. Пінес, відомий історик єврейського красномовства, зауважує, що стиль Менделе, насамперед — стиль гумору, що й сміється, і одночасно коле. Іноді це — стиль, повний ущерть жорстокістю, що б'є й ріже, як відточений клинок. Його письменник уживає, коли відворотне, ненависне життя витравляє будь-яке чуття жалю в душі авторовій, і верх у цій душі коли бере чуття обурення й помсти. Нарешті це часом стиль глибокого поетичного відчуття, увесь — м'яккість і ніжність, багатий на ритм і на чарівні нюанси.

Інший досліджувач єврейського художнього письменства Ш. Горелік у виданій російською мовою 1923 року в Берліні книжці „Силуэты єврейских писателей“ відзначає, що Менделе особливо полюбляє слово „відрада“: „З глибокою відрадою говорили вони про землю Ізраїльську“, „сонце відрадно сяло“, „увійшовши в ліс, Бінйомін притулювся до дерева і з відрадою віддався розмірковуванню“.

„З цього соковитого — каже Горелік — виразу, що раз-у-раз повторюється, зараз угадуєш дух мови письменника. Менделе пише з відрадою, й читати його відрадно. Багатство зворотів і відтінків, його здібність надавати мові соковитість, виразність і задушевність — надзвичайні. Тут і тонкий казковий, звідкілясь із далекого Сходу занесений аромат, і литвацьке гостре слівце, і українська милозвучність та м'який ліризм, і повітря Волині та Подолії“.

Часто-густо публіцист, запальний побірник освіти, соціальної справедливості в авторів глушить художника слова, бере гору над ним, виявляючи обличчя реформатора. І тоді слово Менделе дихає жовчу, гнівом, уїдлигим сарказмом... Чи не через це й реалізм Менделе утрирований? Чи не через те й конструктивна побудова у його романах така, де чільне місце належить вислову чуття, виразові думки, а не кістякові цілого твору?

Взагалі фабула у М.-Мойхер-Сфоріма великої ролі не відіграє, і романи його — не аналіз, скажемо, якоїсь пристрасти і не синтез величної боротьби. Найчастіше це — мозаїка з поодиноких, різних один од одного самоцвітів, із пильно-оброблених у реалістичному стилі жанрових сцен, пейзажів і портретів. У творах Менделе Мойхер-Сфоріма відчувається, проте, майстер високої майстерності, цікавого колориту, приемного, так би мовити, тембру, відчувається художник, що має цільний художній світогляд.

Високе місце посідає Мендель-Книгоноша, як творець і основоположник сучасної розмовної літературно-художньої єврейської мови. Він почав перший засипати прірву між старо-єврейською мовою (мовою попередньої епохи розвитку єврейської культури, мовою, що стала привілеєм

буржуазної верхівки єврейського суспільства) і живою мовою єврейських мас. До цієї роботи „дідусь єврейського письменства“ покликав не одне наступне покоління, змушуючи їх заглиблюватися у психіку народних мас і „підносити—як каже Баал Махшовес у своїй статті про Абрамовича в збірникові „Сафрут“ (1918 р., Москва, кн. I під ред. Л. Яффе)—буденний жаргон до літературної мови з одного боку, а з другого—зводити старо-древню мову до мови, що трепеще фібрами ховзької на язык повсякденности і живої згучної простоти народних буднів“.

Мова Менделе Мойхер-Сфоріма заслуговує на спеціальні розвідки і досліджування. Родом з Литви, національністю єврей, що досконало знав умерлу мову тисячолітньої старо-єврейської культури, що всотав у себе багатющу на колорит мову єврея розселенця у Литві, Білорусі, почасти Польщі й на Україні, він любовно-мистецькі поєднав у своїх утворах всі оті мовні добра. „У творах Абрамовича—каже Пінес—ми вперше зустрічаємо те оригінальне, що є у єврейській мові. Ніхто з письменників після нього не те, що не перевищив його, а навіть не дорівнявся до нього.“

Сила національно-побутового моменту, як відбиток впливу цілонародного колективу, у творчості Менделе Мойхер-Сфоріма така була дужа, що й образи у нього суто-єврейські. Ліс у снігу у нього, наприклад,—священне, єврейське братство у талесах в час молитви. Вороння на снігу хитає головами, як євреї, молячись. І так далі... Недурно талановитий Бялік казав:

— Менделе й природу об'євреїв!

Чи-ж дивуватися, що столітня постать дідуса Менделе позначила себе й на потонних поколіннях художників єврейського слова? У Шолом-Аша, у Розенфельда бачимо ми таке саме „об'євреювання“ природи. Шолом Алейхем брав у „дідуса“ навіть цілі типи. Мнахем Мендель, що водить він його скрізь у своїх творах незгірш, як „дідусь“ Менделе свого, хіба це не варіяція реб Алтера з „Фішке Кривунді“?

А ми, українська нація, чиє життя так тісно переплелось з життям єврейського народу, чий побут так позначився в єврейському художньому письменстві, ми, чия мова й оточення впливали на цілу шереду єврейських письменників,—чи ми їх знаємо? Хто з нас знає єврейських багатючих прозаїків? Хто знайомий з єврейською драматургією? Дурноверха неувважливості до єврейського художнього слова взагалі, а тим паче до слова корифеїв єврейського письменства, має коріння, безперечно, в буржуазному шовінізмі, що плекав з одного боку безглузду ворожнечу до „жидів“, а з другого боку утворював націоналістське обмеження теорії „ідіше копф“ (єврейська голова—найрозумніша голова).

Тепер на одинадцятому році радянської влади, коли заходами диктатури пролетаріату нещадно викорчовано політичні внутрисююзні змагання буржуазії, коли в економіці беремося до реконструкції великої індустрії на технічно-соціалістичний ґрунт, а в сільському господарстві запроваджуємо широку машинізацію, створюючи передумови фактичному введенню в життя соціалізму,—у цей час повинні ми допня вибивати ганебне насліддя буржуазно-експлуатаційної практики на культурному фронті. Ізоляції єврейського письменства від українського треба покласти край. Читальницькій нашій трудовій масі треба дати змогу всотити в себе усе краще, що створила єврейська словесно-художня культура, зазнайомивши з творами Абрамовича, Фруга, Переца, Шолом-Алейхема, Якова Діне-зона, Шолом Аша, Бергельсона, Бяліка і інших.

І початком цьому була-б прекрасна нагода ювілею „дідуса єврейського письменства“ Шолома-Якова Абрамовича (Менделе Мойхер-Сфоріма).

БІБЛІОГРАФІЯ

В. Винниченко. „Сонячна машина“
ч. I — III. ДВУ. 1928. Рух — 1928:

Новий роман Винниченків, що з'явився після великої перерви в письменницькій діяльності автора, — це є й новий етап у його творчій розвинути. Читачі українці й росіяни добре знають його дореволюційні романи й п'єси, сповнені психологізмами, де на першому плані завжди стоїть особа героя і всі події зосереджено у вузькій сфері його „я“. Дію, отже, розвивається повільно, подається в формі „записок“, щоденників, листів або оповідань від першої особи, і будується навколо теми про любов та полову проблему, що властиво, і стоїть у центрі всієї письменникової творчості, нагадуючи творчість Арцибашева.

У „Сонячній машині“ Винниченко зразу спробував вийти із вузького кола своїх тем, узавшись до соціальної проблеми про перебудову всього людства і змалювавши нам ще одну утопічну картину „прекрасної будучини“. Таких утопій у сучасній літературі немало, при цьому фантастика сучасних утопістів під впливом їхнього спільного вчителя Герберта Уелса має ознаки псевдоматеріалістичної „науковості“. За засіб соціальної перебудови береться якесь знамените відкриття. Учений стає тим часом, модним літературним „героєм“. Згадаємо „Останній Ейджевуд“ Юрія Смолича, „Газ професора Морана“ — Окунева, „Радіо-думку“ — Кальницького в перекладі. Сосюри та ін., а в російській літературі — „Лучи смерті“ — Карпова, „Долина смерті“, „Іскатели детрюїта“ — Гончарова і т. д. В стилі цієї досить установлені традиції написав і Винниченко свого нового роману, вживаючи іноді зовсім нових, невластивих йому технічних засобів дуже популярного в сучасній літературі авантюрного роману, де замість набридлого психологізму письменники подають цікаву інтригу, дієві проблеми.

Часу, коли відбуваються в романі події, не визначено. Описується найдужчий розвиток капіталізму в Німеччині. Капіталісти перемогли аристократію, зіпхнули королівський трон і всією Європою править новий самодержець, фінансовий король Мертенс (про Росію та Україну не згадується), як президент „об'єднаного банку“. Дуже ефектовна

вступна сцена побачення „нащадка могутніх усеволодних монархів Німеччини з королем гумових препаратів“. У мертенсовій приймальні „із мурашками почтивости в спині дожидаються аудієнції міністри республіки, тут не один уже монах за показною величністю ховав тремтіння тривоги“. В такій обстановці зустрічаються два вороги, представники двох класів — антагоністів. Князь упорядковано звертається до Мертенса з проханням щоб той відстроїв йому борг. А могутній банкір домагається за це його дочки, красуні Елізи. Але князь вирішує краще вмерти, ніж заганьбити своє ім'я і, вмираючи, заповідає дочці своїй — мститися, змагатися за відновлення аристократії. Такий зав'язок роману дуже нагадує стару мелодраму.

Навколо здійснення заповіту князевого й розвивається далі дія роману. Еліза переїздить жити до графа фон-Еленберга — батькового приятеля. Але син цього графа, Адольф догоджає капіталістам, плазує перед Мертенсом і намагається влаштувати шлюб свого патрона з принцесою. Еліза знайомиться з терористичною організацією аристократії, що ставить собі за завдання змагатися з деспотизмом капіталу, прихилиючи до себе активні шари пролетаріату, — і стає членом цієї організації.

Отже, в першому томі автор об'єднав у змаганні проти капіталізму дві класи: аристократію й пролетаріат.

Тимчасом принцеса попадає і в лабораторію вченого Рудольфа, сина графського лояка, де її зачаровує наукова творчість. В цьому паралелізмі, що ним наділено героїню, лише яскравіше виявляється основна думка роману. Автор протиставляє два світогляди: прихильники одного прагнуть збудувати соціалістичне суспільство методами революційних змагань із буржуазією, представник його в Макс, член „Інараку“, і прихильники другого — вважають, що „трутами, вбивствами, смертю не можна творити життя... Люди можуть і повинні порозумітися не шляхом боротьби, не насильств, самоничення, а шляхом розуму, науки й праці“. Це — погляд вченого винахідника Рудольфа, Максого брата. Увесь роман будується на змаганні цих двох світоглядів, перемагає останній, на його боці й виразні авторів симпатії. Змова терористам не

вдалася. Мертене переконується, що капітал безсилий, коли ніхто не зміг розшукати коронку Зігфріда, священу реліквію привнести, а без цього вона не погоджується на шлюб із ним. Тимчасом упертою працею Рудольф доходить величезного наукового відкриття: він винаходить сонячну машину, що через неї будь-яку рослину можна перетворити на поживний і смачний хліб. Несподівано повертає він Зігфрідову коронку — діаманти з неї потрібні йому були... на наукову спробу (тут знову виразна авторова тенденція: науку поставити над звичайну мораль). Принцесине серце також відкривається для талановитого винахідника.

Починається змагання за володіння винаходом поміж капіталістом Мертенсом і „Інараком“ — революційною організацією. Рудольф садовалить у лікарню для божевільних, але інаракісти відті його спритно визволяють. Цю II частину роману оброблено цілком у стилі установчої традиції авантюрно-утопічного роману. В „Останньому Ейджевуді“ знаходиться смертельні отрутні гази і за володіння ними змагається СРСР разом із американським пролетаріатом проти буржуазії. У романі Гончарова винахідник, що добув детроїт, від якого гине все живе, також попадає в божевільню, і сцена, коли його визволяють, дуже нагадує подібну сцену у Винниченка. В романі А. Белого „Москва“ винаходом професора Коробкина також намагається заволодіти капітал, і т. д.

Але наслідки від цього знаменитого Рудольфового відкриття дуже прикрі. Люди, заволодівши чудовою сонячною машиною, зовсім перестали працювати, зробилися „жуйні тварини“, повернувшись до первісного стану. Стали фабрики, залізниці, не стало електрики, води — на нівець зведено всі людські культурні здобутки. Сам винахідник і найактивніші члени „Інараку“ пригнічені й розчаровані від такого занепаду культури. Принц Георг, новий претендент на принцесу, прагне відродження. Він організує спілку „Друзів ладу“, що через терор та насильство має відновити старий порядок — знищити сонячну машину, щоб зберегти в собі людську душу“. Але на заклик до праці відгукуються лише князі, графи, купці, професори, артисти, поети, тобто, люди зовсім неадатні до фізичної праці (пролетаріят мовчить). Добути вугілля вони не можуть, отже і всі Георгіві плани лишаються нездійснені. Але він не зневірюється, не втрачає енергії, бо тільки, відновивши могутність аристократії, зможе добутися принцеси, — і він летить до Союзу Східних Держав організувати похід на Європу.

Тимчасом Труда своїм коханням збуджує Макса від занепаду й апатії і він надхнений, організовує спілку „сонцеїстів“. З любов'ю й привітом кличе він активних до праці, щоб перетворити життя на „свято творчості, праці, кохання, краси, співу“. На чолі цієї „Вільної спілки творчої праці“ стає Рудольф — кумір, бог „сонцеїстів“. Добувається вугілля, ступнево налагоджується життя. При цьому несподівано до цієї спілки вступає Мертенс і виявляє себе за дуже діяльного члена, даючи

чимало розумних порад на організаційних зборах. Улаштовується свято „сонцеїзму“, але підчас його армія східних держав на аеропланах окупує Європу. Засобів змагатися з окупантами в сонцеїстів немає. І тоді вони здійснюють чудесний Мертенсів план. Вони дезорганізують армію коханням своїх жінок, що разом з тим проповідують серед салдатів сонцеїзм.

Критичної хвилини, коли спілка праці має загинути, принцеса Еліза дізнається про плани принца Георга і врятовує всю організацію й Рудольфа, від якого вона вже довше не може ховатися із своїм почуттям.

Романа закінчено картиною загального щастя — цілковитою перевою ідеї праці й любови.

Ідеологічний світогляд автора досить невизначений. Спочатку аристократія змагається разом із пролетаріатом проти капіталу (хоч самого пролетаріату в романі щось не видно, бо ж не можна вважати за його представника — Макса). Потім несподівано капіталіст Мертенс стає співником сонцеїстів, проти яких змагається стара аристократія. А самі сонцеїсти — це спілка інтелігенції, на її боці і всі автори симпатії. На чолі цієї спілки стоїть „великий учений“.

Хоч Винниченко і вживає деяких засобів авантюрного роману: таємничість, раптовість, перерви в дії то-що, але спосіб писати лишається в нього багато де-в-чому старий — надмір психологічної деталізації, що до того ж і втомлює через силу повторень: скільки сцен, де принцеса роздумує про Рудольфа, як пильно виписано всі зверхні ознаки її дедалі більшої жаги! При цьому авторіві не набридає що-разу зазначати: „Під пальцями пробігає легесенький ток“, „під шовком ідригується тепле тіло“. „Труда тисне Максову руку“. „Рудольф сильно притискає її руку“ — і так у різних варіаціях те саме. Взагалі, роман перевантажений еротичними сценами, що ними автор, мабуть, хотів „зацікавити“ читача. Та і в сюжетовім розвитку, кінецькінцем, кохання, як і раніше, має основний динамічний чинник. Мертене прагне стати за короля землі, щоб добитися принцеси; ця дубкова карикатура на капіталіста (ч. I) раптом несподівано виявляє зовсім невластиву його особі сентиментальність. Вона потрібна авторіві, щоб зав'язати дію, але сама по собі дуже сумнівна. Принц Георг підбиває Схід проти Європи також, щоб добутися принцеси. Спілку праці організує Труда, збуджуючи до цього Макса своїм коханням. Армію дезорганізується також через жіноче кохання, а сам Рудольф протягом усього роману страждає від кохання до принцеси.

Втомлює читача також і зайва деталізація в оповіданні. Автор відзначає найменші дрібнички: „Князь задумливо ставить палицю між свої гострі коліна, кладе на неї обидві свої руки з видушеними по них фіолетовими жилами, на руки спирає погляд і все тим самим рівним, тихим, немов байдужим голо-сом, починає викладати“. Або: „Потім умить, хитнувшись увесь угору, підпирає тіло палицею, роззявляє рота, зараз же закриває,

знову розкриває й видихає вниз". — Як це далеко від сучасного динамічного стилю.

Дуже важкі також безкраї роздумування дівчих осіб, що автор їх із часта подає у формі непрямой мови (це, взагалі, дуже улюблений авторів спосіб).

На головних персонажах авторів — очевидно — не пощастило. Принцеса, Гертруда, Сюзана, — усе це один образ у різних тільки освітленнях. Рудольф — бездіяльний, безвільний і більше сповнений своїм коханням до принцеси, ніж соціальною перебудовою. Натомість дуже вдалі вийшли в романі масові сцени, і їх читало.

Побут буржуазного товариства, надзвичайну розкіш у палаці „короля гумових препаратів“, де влада капіталу душить і пригнічує кожного, хто тільки туди входить, розклад, занепад і розбещеність ситої буржуазії (вечірка в Сюзани) — опис усіх цих картин є найкращі місця роману. Це свідчить про велику майстерність (авторову та про його велику зневагу до буржуазної класи.

Але тимчасом автор не симпатизує і революціонерам - терористам. Описується їх із явною подекуди іронією, а деякі „засідання“ мимоволі нагадують збори конспіративної організації в „Бесах“ Достоевського або в раніших творах того ж Винниченка. Усі автори симпатії очевидно спрямовані на „аполітичну“ й „безпартійну“ науку.

Отже, висновки з ідеологічної та стилістичної аналізи роману збігаються. Шлях до прекрасної будучини людства — через науку й правду, а керівник на ньому — учений інтелігент. Якщо перша частина цієї ідеї Винниченкового роману й подібна до ідей деяких утопічних романів, то друга гостро різниться бо і в Смолича і в Гончарова і в інших за „соціальний рай“ людства змагається пролетаріат. Отже проповідуючи принципи мирної перебудови соціального життя і відкидаючи активну боротьбу, Винниченко різко розходиться з ідеологією нашої революційної епохи.

3. Бфимова

П. Лісовий „В Революцію“ Книгоспілка, стор. 138. Ціна 90 коп.

Невелику книжку оповідань П. Лісового відмічено ознакою таланту. Це письменник-реаліст, який гумористично малює побутовий бік життя. Зміст його новел різноманітний, але він переважно бере темою типи та настрої сучасного радянського села. Не всі його роботи однаково вдалі, де які з них відбивають дуже поспішно працює.

Гарно написано „Аліменти“ — автор дав шматочок життя в гумористичному освітленні, невелику жанрову сценку з народнього суду. Постаті свідків, позовників, відповідачів змальовані дуже живо, репліки з юрби теж гарні. Але до відома автора — свідків на допиті сторін виводиться з залі засідань, в оповіданні вони весь час слухання діла сидять в залі та роблять різні зауваження. Таких порядків на суді нема.

Художньою вартістю відрізняється невелике оповідання „Могила“, перейняте ліризмом та яскравим поетичним настроєм.

„Редактор Муха“ — невеличка гумореска, що малює як неможливість Муха, командир ескадрону взявся редагувати газету для народу і діючи за допомогою мобілізованих ним випадкових „літераторів“ добився свого, керуючись безпомилковим революційним почуттям при виборі матеріалу.

На оповіданні „Свиня“ помітно деякий, ніби, вплив Гоголя. Сільський схід вирішує, кому слід віддати „безпритульну“ свиню, за яку суперечаються двоє селян. Вирішено віддати її тому з суперечників, до кого вона сама піде. Ось як описує цю сцену автор:

— Розступись, розступись! — зашипіли міліціонери. Люди розступилися і свиня пішла по коридору живих людей у той бік, де жив Галич. Все завмерло. Але свиня пройшовши кроків 20 знову в задумі зупинилася. Так стояла вона і нохла повітря. Це була рішуча хвилина. Ось вона робить ще один крок, другий і раптом повертається назад. Підійшла до голови сільради, понюхала його чоботи, трошки почухалась об віжку стола і, ніби вирішивши для себе якесь питання, бадьоро, рішуче пішла зовсім у протилежний бік, весело вимахуючи хвостиком. Що далі вона йшла, то хода її ставала скоршою, і нарешті вона побігла чим-дуж у бік Песиковою хати.

— Ура-а-а... пронеслось над селом.

Полетіли догори шапки. Песичка плакала, люди реготалися, секретар був задоволений і навіть сам Галич сміявся.

В таких гумористичних тонах видержано все оповідання „Свиня“.

Цікаву психологічну тему порушив автор в оповіданні „Розчавлені“. Він змалював тут культурних людей, що не прийняли революції та сховалися від нового життя в сільській глушині, діючи шляхом старого толстовського „опрощення“ на новий лад. Тут нема класової ненависті людей, що їх експропріювала революція; це скоріше розгубленість, як результат нерозуміння сили та значіння революції. Герой оповідання — трудовий інтелігент пасивно протестує, ховаючись від перевороту в сільську хагу, він просто — з його слів — боїться нового життя — настрої дуже характерні для деяких шарів нашої сучасності, художньо змальований автором.

Оповідання „Панське Пхе“ малює побут нового села, виявляючи типи глитаїв, їхні політичні настрої та інше.

Тій же темі — побуту нового села — присвячено оповідання „Весілля“.

Спокійний тон реального оповідача, вдалий гумор, гарне малювання окремих епізодів, типів і великих сцен сучасного життя — оце характерні риси творчості Лісового.

У П. Лісового є досить даних для переходу від публіцистичної роботи до художньої, але сліди цієї публіцистики дуже примітні в його творчості; так, оповідання „Музика й праця“ нагадує скоріше газетну кореспонденцію про успіхи культурної праці на селі, ніж художній літературний твір. Оповідання „В революцію“ теж надто протокольне своїм викладом.

Не зважаючи на всі зазначені дефекти, книга „В революцію“ читається з інтересом. Більш того, деякі оповідання захоплюють своїм змістом та вдалим гумором. Авторіві треба одкинути деяку непевність в своїх можливостях, що почувається в нього, й поважно взятись за художньо літературний твір.

К. Тасічко

Л. Смілянський. Нові оселі. Збірка оповідань. ДВУ. 1928 р. стор. 72 ціна 25 к.

Л. Смілянський — автор молодий і книжка його перша, — наслідок молодого авторства. А про те це не рятує її від закидів. Закидаємо один: яка рація авторіві видавати книжку, складену з річей художньо неоформлених. Автор цим шкодить не кому як собі. Перша книжка мусить показати власне обличчя. Книжка „Нові оселі“ власного обличчя ще не має.

Бо ж композиціна недовершенність, сила побіжного матеріалу, який до сюжету аж ніяк не стосується, суха, небарвиста образами, а ні своєрідна стилем маніра писати, це ще не є власне обличчя, а не що, як проба пера.

Сила побіжного матеріалу, приставленого (ні прищитого, ні приліпленого) до сюжету виказує на автора, як на спостережника. Автор дає багато побуту. Це хоч для книжки й мінус, проте для автора плюс.

Робітництво з залізничного депа, життя робітничого виселку, робітничий страйк на млині в орендаря, щедрою рукою розсипані гумористичні побутові сценки — ось цим багата книжка. Автор навіть підкреслив це своє „амплуа“, повторивши в оповіданні „Стара історія“ славновісну „Бабу Палажку“ та бабу Параску“ Н. - Левицького: змінив, правда трохи декорації. Не село, а робітничий виселок, не баба Палажка та баба Параска, а Уляна та Паша, жінки робітників.

А отже — жодного типа. Жодної „психології“, Робітників у оповіданнях „Каламуті“ та „Стара історія“ коли б назвати селянами — ніхто б і не помітив. Дружина робітника Кучерявого („Нові оселі“) міщаночка без обличчя... Так усі. Один Полоз („Каламута“) тепніше й інтимніше змальований — десь-то рідніший він авторіві. І не здаються зайложеними його мрії про працю в культвідділі, а такою природньою потребою живої, вдумливої людини на тлі напіввиселочної, напівсільської обивательщини.

Отже, книжка „Нові оселі“ заявила тільки що є такий автор, Л. Смілянський, що він може писати, що писатиметься йому про робітничий побут.

Але саме це, на нашу думку, ще не виправдує появи книжки.

Д. Гуменна

Андрей Александрович „Угрунь“. Білоруське Державне Видавництво, Мінськ 1927, стр. 130 ін 32.

Александрович належить до кращих поетів жовтневої білоруської літератури — до поетів так би мовити другого призову. Коли перший призов їх поповнився старшими і зміг виділити таку знамениту трійцю, як Цішка

Гартни, Змітрок Бядуля, Міхась Чарот, то до другої молодшої фаланги треба в першу чергу віднести Александровича, Дударя, Дубовку й Пуцу.

Але зі всіх їх якраз Александрович виділяється своїм урбаністичним напрямком і зокрема, як співець праці, навіть до певної міри робітничий поет. Хоч у Білорусі заводського та урбаністичного життя не так то вже й багато, проте Александрович, як поет нашої доби відчув, що тільки таким шляхом можливий розвиток людства, а значить і його Білорусі — і тому сюди він і скеровує свої творчі прагнення.

Звичайно, є в Александровича й теми природи, кохання, їх навіть не мало, і виявлені вони з великою чутливістю й чималою майстерністю, але, на нашу думку, тенденція поета одірвати, потягнути їх в бік творчої індустріялізованої праці. Через те навіть перехідні факти в праці міського життя в поезії Александровича знаходять собі місце, як наприклад, „Газетчик“, „Сторож“ (Вартаунік) інші.

Другим характерним моментом творчості Александровича є його радісне сприймання життєвих фактів і подій, радісне сприймання цілого життя. Навіть motto поет взяв зі свого ж вірша:

„Як добра жизнь!
Цагліною румянай
Будуем новыя, незаныя нам дни“.

Ці слова Александрович виправдує всією своєю книжкою „Угрунь“. І коли приходиться зупинитись на тому, як поет провадить те життя, що йому добре жить, то ми бачимо, що він любить активність і виявляє її радісно, перемагаючи холод, ніч, простори:

„Люблю калі санкі Завулками носяць, Дый звонкія бомы Стрыножваюць сон, Песняй люблю У свята прыносяць У хату рабочаго Нізкі паклон.	Люблю я на лыжах Асьнежнай далінай Імчацца у прастор Срэбрашумных завей. Што маладому У прывольнай краіне Як радасць жыцця — даражэй?
--	--

(„Мяцеліца“)

Уривком цієї поезії як найкраще можна схарактеризувати всю творчу й життєву установку Александровича.

Як і для нас, для Александровича омащення світу неминує й прекрасне і тому особливо ціна тим, хто підготовляє його сприйняття в психології мас, особливо в таких неіндустріальних країнах, як Білорусь. Не можна не відзначити громадської ваги таких поезій як „Міністр“ (про білоруську еміграцію), „Крыуда“, „Фабрыка смерці“, або прекрасний цикл „Дзвіна“, особливо четверта поезія, де змальована образно трагедія Білорусі, розрізаної кордоном на дві частини: радянську й польсько-панську, або картинка нашого радянського, чиновного міщанства у поезії восьмій з того ж циклу.

Нарешті славний ліричний цикл поетової біографії „Двадцять“, де трапляються такі людяні розділи, як 16-й з малюнком приходу

юнака в літературу з низів, або образний і побутовий одночасно розділ 12-й, писаний добрим верлібром, що продовжує славу традицію „Босих на вогнищі“ М. Чарота. Нарешті не можна не згадати малюнків природи в спокійних і м'яких тонах пастелі, як от „Озеро“, але ці поезії не додають нічого нового до основної білоруської поетичної традиції.

Основа віршів Александровича збудована на розмірах, які він не рідко досить добре розкитує, наближаючись до верлібрів.

Александрович молодий обдарований поет Радянської Білорусі повинен бути близький нам не тільки своїм сусідством, але й тією життєрадісністю й індустріалістичним напрямком, що мусить заступити оспівування болот, левад чи волошок на примітивно обробленій землі.

В. Поліщук

В. Юрезанський „Червонозаводський загін“ повість. „Книгоспілка“ 1927 року. ст. 164 ц. 1 крб. 10 коп.

В книзі автор розповідає про життя піонерського загону. Піонери одержують листа з Німеччини де їх запрошують послати туди свою делегацію.

Через деякий час увесь загін мусив виїхати в табір. До виїзду піонерам вдалось завітувати безпритульного і вони забрали й

його в до табору. З табору піонери посилають свою делегацію, решта піонерів допомагає робити розкопки професору археології.

Коли делегація верталась з Німеччини, в Польщі її заарештували. Червонозаводський загін знайшов могилу з багатьма дорожчостями, на гроші з них вони визволяють своїх товаришів з тюрми. Кінчається поворотом піонерів з табору і приїздом делегації.

Автор описує не дійсне піонерське життя, може через те книжка більш-менш цікава. Помічається де в чому не знання піонерської роботи. Наприклад делегації за кордон посилаються від більш широкої організації, а не від одного загону. Мало ініціативи проявляє широка організація для визволення з Польської в'язниці піонерів. Виходить, що як би не Лаврухин, то піонерів і розстріляли б, а організація мовчала б. Дівчаг автор виявляє нижчими від хлопців і особливо ж підкреслює тим, що навіть в списку кандидатів (не тільки делегації) немає ні однієї дівчини.

Книжка читається загоном досить легко, але великого враження не робить і скоро все вилітає з голови. Піонерів виявляє автор героями, а між тим цього героїства зовсім немає.

Піонерка III.

Редакція закликає і інших читачів одгукуватися на нові книжки.

КНИЖКИ, НАДІСЛАНІ ДО РЕДАКЦІЇ НА РЕЦЕНЗІЮ

Видання ДВУ

П. Панч. Голубі ешелони. — 380 стор. ц. 1 — 90.

В. Алешко. Степи цвітуть — поезії. 104 ст. ц. 1 — 35.

О. Донченко. Сурми — оповідання, 64 ст. ц. 35 коп.

А. Глібов. Твори т. I. 510 ст. ц. 1 — 95.

Дуров. Звірі дідуся Дурова — оповідання.

Кервуд. Бродяги півночі — 96 стор. ц. 60 коп.

М. Коцюбинський. Вибрані твори. 276 ст. ц. 1 — 60.

Матвієнко. Загірня комуна — п'єса.

О. Слісаренко. Байда — поезії, ц. 1 крб.

Я. Качура. Зламана присяга — оповідання.

В. Винниченко. Сонячна машина ч. III. — ц. 1 — 80.

Фурманов. Чапаев — роман.

Видання Книгоспілки

І. Франко. Твори т. XXIV.

Іваненко. Івась Хмельниченко — оповідання ц. 5 коп.

Ткаченко. Кум - Хан — оповідання ц. 5 коп.

Видання „Укр. робітник“

В. Винниченко. Обручение — повісти и рассказы. Вступ. стаття А. Речицького. 324 стор. 1 — 80.

А. Болобан. Устаткування клубної сцени. 94 ст. 75 коп.

В. Стефанік. Вістуні — новели 32 ст. ц. 5 коп.

Т. Шевченко. Сон. 32 ст. 5 коп.

О. Кониський. За кригою, оповідання. 32 стор. 5 коп.

О. Копиленко. Леза — оповідання. 32 ст. 5 коп.

В. Винниченко. Таємна пригода — 32 стор. 5 коп.

М. Коцюбинський. Що записано в книгу життя — 32 ст. 5 коп.

І. Франко. В тюремній шпитальні. 32 ст. 5 коп.

Т. Шевченко. Кавказ. 32 ст. 5 коп.

В. Винниченко. Чудний епізод — 32 ст. 5 коп.

В. Винниченко. Боротьба. 158 стор. 25 коп.

Марко Вовчок. Інститутка. 96 стор. 15 коп.

В. Винниченко. Талісман. 96 стор. 15 коп.

С. Васильченко. Циганка. 90 стор. 15 коп.

В. Короленко. Хапун — 128 ст. 20 коп.

В. Винниченко. Дрібниця 156 ст. 25 коп.

М. Ірчан. Родина шіткарів — п'єса. 118 ст. 30 коп.

І. Друченко. Образотворча робота в клубі — 72 ст. 60 коп.

ХРОНІКА

ЛІТЕРАТУРА

В будинку літератури імені Василя Блакитного

Уже минуло п'ять місяців з того часу, коли після літньої перерви будинок літератури розпочав роботу. Нині будинок є дійсним осередком культурного українського життя в столиці, що-дня збирається там літературно-журналістська родина, заходить студеська молодь, артисти „Березіла“, опери, червонозаводського українського театру... Наїздять чужоземні делегації, чужоземні письменники: Анрі Варбюс, Панат Істраті, японець — Акіта... Членів будинку — 308 осіб (з них 279 чолов. і 29 жінок), з них літераторів 115 душ. („Молодняк“ — 12, „Плуг“ — 38 — сюди увійшло кілька студійців; ВУСПП — 19, Вапліте — 16, інших — 30), журналістів — 98, акторів — 15, студентів Артемівського Університету (факультет журналістики — 34, інших — 46. На одному з останніх засідань президії правління будинку — ухвалено притягти до участі в роботі будинку окремих товаришів з літературних та робкорівських гуртків, в першу чергу з заводів: „Червона витка“, „Серп і Молот“, „Харківського паровозобудівельного“ та „ДЕЗ'у. За останній час в будинку переведено таку роботу:

Зачитано доповіді: П. Козицький „Музичне життя Німеччини й Галичини“, проф. Гросман-Рощин „Культура й проблеми Літератури“, В. Юринець „Творчість Павла Тичини“, проф. Малютіна „Робота ВИШ'ів (музичних) за-кордоном“, проф. М. Лозинський „Західно-українські землі в міжнародних договорах після імперіалістичної війни“, директор Укр.-Науков. Інституту Книгознавства Ю. Меженко „Українська книга за 10 років революції“, А. Річицький „Літературні етапи Винниченка“, М. Філянський „Од порогів до моря“ (проблема Дніпрелестану), П. Бондус „По Європі третім класом“ (подорожні враження), доповідь Ген. Секретаря Сугуфу (союз українських громадян у Франції) т. Норича про життя українців — радянців-емігрантів у Франції то що. Проведено літературні вечори: А. Головка — читання прологу до роману „Три сини“, Гната Хоткевича (2 вечора) — читання тетралогії Богдан

Хмельницький“ (I ч. „Суботів“, II „Київ“, III — „Берестечко“ і IV „Переяслав“), І. Микитенка — читання повісті „Кадильниця“, О. Свекли — повість „Дві війни“, В. Юрезанського — повість „Яблоні“, Константина Федина (Ленінград) — уривок роману „Браття“, О. Ясного — п'єси „Шевченкова мова“ та інші.

Урочисті засідання — пам'яті М. Павловича (улашт. Всеукр. Асоціац. Сходознавства), засідання пам'яті Мих. Максимовича, 2 урочист. засідання Харківських науково-дослідчих Катедр з нагоди десятих роковин Жовтня;

Вечори: пам'яті Василя Блакитного, пам'яті Сергія Васильківського, вечір з нагоди 10 ліття Жовтневої Революції з доповіддю проф. Б. Якубського „Українська література за 10 років революції“, вечір „Нової Генерації“ виступ М. Семенка. Вечір з нагоди приїзду Анрі Барбюса та дві наради: в справі дитячої літератури і Всеукраїнського музичного т. ва ім. Леонтовича. Відбувся також диспут „Наша літературна дійсність“, в якому брали участь письменники Харкова, Києва й Одеси, доповідь зробив Наркомосвіти т. Скрипник (про диспут докладно — в № 3 „Плуга“).

В другій половині сезону буде улаштовано диспути „Які нам потрібні журнали“, „Якою має бути газета“, „Наша критика“, „Шляхи образотворчого мистецтва“; доповіді: проф. Ейхебаума „Формальний метод в літературі“, проф. О. Білецький „Еміль Золя“ і „Г. Ібсен“, Лесь Курбас „Театр Західної Європи“, проф. Я. Мамонтов „Українська драматургія в її основних тенденціях“, вечір білоруських письменників Я. Купали та Я. Коласа, літературний суд над романом В. Винниченка „Сонячна машина“, конференція читачів журналу „Червоний Перець“, доповідь, про авторське право“. При будинковій працює й бібліотека, що одержує всі журнали Рад. України, літ. журнали Росії й Білоруси, укр. газети з Галичини й Америки, а також 25 часописів на німецькій, польській, французькій і англійській мовах; книжков. бібліотека має зверх 5000 прим. В звичайні дні будинок відвідує 60 — 100 чол., в дні масової роботи (субота, неділя, понеділок) — 200 — 300 чол.

М. Лебідь

Ювілей М. Коцюбинського

25 квітня цього року минає 15 років з дня смерті Коцюбинського. 18 вересня 1929 — 65 років з дня народження. Радянська Україна урочисто визначає пам'ять письменника. Утворено з постанови Раднаркомів Громадський Комітет, що намітив низку заходів для вшанування пам'яті Коцюбинського. Ухвалено до 18 вересня 1929 р. збудувати в м. Чернігові пам'ятника і розпочати для цього збір пожертв. Гроші слід надсилати на біжучий рахунок Держбанка № 16 — 15.

Бласко Ібаньес

28 Січня в Парижі помер Ібаньес.

Бласко-Вісенте Ібаньес народився р 1857-го у сім'ї крамаря. 17 років мусить уже емігрувати в Париж. Там живе з газетно-літературної роботи, провадячи й політичну: виступає на мітингах то що.

Ібаньес згодом закінчує в університеті юридичний факультет. Однак береться не за адвокатуру: за літературу. Провадить водночас і політичну роботу, яко революційний ліво-буржуазний республіканець. У 1890 р знов емігрує у Францію. У 1891 р повертається й засновує у Валенсії газету „Народ“. Працює, як депутат нижчої палати кортесів, як член республіканської партії. Нераз потрапляє за свою політичну роботу у в'язницю, де загалом за ціле життя побував щось із 30 разів.

Таку саму бурливу розвиває й літературну діяльність. Тільки за перші 15 літ роботи, літературний доробок Бласка Ібаньеса становили: оповідання — 3 томи, великі романи — 14, опись мандрівок — 3 томи, переклади на еспанську мову — увесь текст з французького перекладу д-ра Мадріле „Тисяча і одна ніч“ у 15-томах, велика „Історія“ Лавіса і Рамбо, багато-томова, „Історія Французької Революції“ — Мішле ще й монументальна „Всесвітня Географія“ Елізе Реклю.

Упертим домаганням до мети, безнастанною боротьбою й роботою, Ібаньес сам проклав собі життєвий шлях знизу соціального життя. Через те з такою охотою малює він у своїх творах постать завойовника життя, що виходить із темного споду буржуазного громади, бореться з класовим експлуатором і здобуває собі — буржуазний ідеал! — багатство і владу. Оці ідеї, ці художні образи створили першу популярність Ібаньесові.

Коли приглянутися ближче до Ібаньесової художньої творчости, її легко можна побити на три періода.

Перший — з 1892 по 1902-й рок. Взагалі Бласко Ібаньес дав багато чудесних картин з життя різних класів Еспанії, змалював Мадрид, Андалузію, Болеарські острови, описав життя і Валенсійського купецтва, і шахтарів з під Більбео. Але у творах цього періоду головне — аромат Валенсійських степів та хуторів. У ці роки написано „Проклятий хутір“, „Безпутне життя“, „Серед Апельсинових садів“, „Квітка травня“, „Дітовбивці“, „Куртизанка Сонніка“. За винятком останнього, де подано життя Сангута з епохи

Пунічних війн, усі ці твори — з побуту Валенсійського села (найкраще побутове — „Дітовбивці“). Виразно проступає в них і симпатія до робітництва. У цих творах Ібаньес іще виявляє себе і як чудовий пейзажист, що своєю красочністю, властивою взагалі валенсійцям, посів чи не найперше місце в еспанському письменстві. З погляду письменницької техніки Ібаньес у цей час своїм натуралізмом і тенденційністю — цілком під впливом Золя й Гюга, хоча не в примір Золя, кохається виключно на романах красивих, а типизацією дієвих осіб далеко не дорівнюється до таких яскравих загально-людських образів, як приміром, давав Гюго.

Період другий — з 1903 по 1909-й. Утворив за цей час Ібаньес „Собор у Толеді“, „Напад“, „Винний лях“, „Дика орда“, „Мертві велять“, „Луна Бенамор“, Це — період у Ібаньеса глибоко-соціального, навіть революційного („Винний лях“, „Дика орда“) роману. У романах цього періоду письменник досяг найвищої точки соціального напрямку, а також психологічного змалювання („Мертві велять“). Із сторінок їхніх злітає гостре слово бичування буржуазії і її класових підписувачів. Дошкульно шпетить напр., в Еі intriso сучасних еспанських вузівців, що експлуатують темноту трудящих мас, що затримують розвиток країни. Викристалізовується у цей час ідеологія його героїв, що творить таку філософію життя: у житті більше страждання ніж радості, але сильна натура перемагає всі перешкоди, що ставлять їй темнота й суспільні забобони, і бере гору. Отже мета життя — не якийсь ідеал, а саме життя. Таким чином основна риса у творах Ібаньесових цього періоду — ідейність. В техніці писання натуралістична маніра закріплюється, хоча спосіб передавати словом тему робиться потроху під Доде: імпресіоністичний. У той же самий час Ібаньес майже зовсім відходить від змалювання еспанського життя. Мало того: починає поводити таким бути нехарактерним і далеким для Еспанії, що романи його краще починають розуміти по інших країнах, ніж у рідному краї.

Року 1909-го Бласко Ібаньес зовсім відходить від такої гострої коліс опозиційної до буржуазії політичної діяльності. Тепер уже він і сам — власник прекрасної віли й капіталу. Відомий на всю Європу й Америку письменник. Ібаньес не потребує вже боротьби проти буржуазії. „Закінчилося — каже С. Ігнатів — для нього часи боротьби, злиднів, часи політичного переслідування. І з революціонера робиться шановний буржуа, що їде мандрувати собі у колишні Еспанські колонії“.

В час цієї мандрівки (про неї твір — „Аргонавти“), Ібаньес узявся редагувати таку книжку, що від неї відмовилися й Американські продажні пера, книгу, що скеровано її проти пригнобленої Американським капіталом Мексики, книгу, що захищала інтереси Нью-Йоркських нафтопромисловців.

— Уся Еспанія — писав потім того Луїс Аракістан — мусить червоніти від цього.

А як Ібаньес хотів був скласти доповідь в університеті у Гаванні на о. Кубі, студенти не допустили.

Відповідно до занепаду визвольницьких суспільно-політичних поглядів Ібаньєс поволі занепадав і як художник слова. „Земля для всіх“ („Спокусниця“), „Королева Калафанія“, „Кривава арена“, („Кров і пісок“), „Пасинки моря“, „Розаура Солседо“ („Морський папа“), „Оголена“ то що це — твори (за незначним висновком) розкладу соціального, розкладу індивідуальної психіки. На них, правда, накинulo було європейське й американське „кваліфіковане міщанство“ тим, що розробляється в них проблеми переважно секулярні.

Не тільки основні проблеми художнього змалювання, не тільки масштаб художнього настановлення Ібаньєс у цей період своєї соціальної, а через те й художньої, деградації змінив. Змінив він і манеру писати. Після широких соціалістичних проблем у творах попередніх періодів, де соціальні контрасти творили глибокий трагізм переживання, що передати його найзручніше було повновагим натуралістично-реалістичним способом, Ібаньєс дрібнявіє на міленькому, одворотному психологізмі примітивно-індивідуалістичних відчужень своїх героїв періоду останнього, а передає ці переживання уже способом цяткового імпресіонізму, де у цвітистій фарбі і описів багатого ефектів, та мало глибоких переживань. Загубив і художній смак, не почувуючи, як багато краще удавався йому соціальний аналіз-синтез в художніх образах проти занудних психологістичних проблем.

У 1924 році в розкошах буржуазної диктатури Іспанії трипнулося знов ество колишнього революційного радикала-художника: Бласко Ібаньєс шпурляє в піку еспанському „помазаннику божію“ й диктаторові воєнщини та земельного дворянства Пріма де Рівєрі політичний наміфлет „Альфоне XIII-й, здемаскований“. Востаннє емігрує з Іспанії в Париж. Та „написав він — як каже в передмові до рос. видання І. Заславський — не тільки портрет короля, а й портрет власний. Сучасний ліберал відбився у цій невеличкій книжці. Що за архаїчна убогість у всьому ідейному арсеналі поступового письменника! Його позитивні ідеали вражають своєю кучохвостістю й сантименталізмом. Вони задешеві, занаївні, наче сухозлотиця та кольорові камінці на уборі еспанської селянки. Він непримиренно радикальний. Він — грізний, як тигр, коли говорить про особу короля та про диктатора. Але коли від монарха і від генералів око своє переводить на робітництво, від його революційності не зостається й сліду“.

Через те, певне, чуючи політичну Ібаньєсову недолугість, Пріма де Рівєра та Альфонс XIII-й еспанський і дозволили буди не так давно напасникові своєму в Іспанію вернутися. Та Бласко Ібаньєс не вернувся... Не захотів навіть, в своєму заповіті, щоб і тіло його покоїлось в Іспанії.

Гр. Михайлець

ТЕАТР

ПО СРСР

Кривулі Шаляпіна. Шаляпін, відомий артист й співець (бас), що його Максим Горький витяг був з люмпен-пролетаріату на Волзі, бувши розбещений театральною халтурою, ще за лютої царської реакції дійшов коліс до того, що в ролі Івана Сусаніна в опері „Жизнь за царя“ став був, як раб, навіколюючи перед царською ложею.

Шануючи його хисті що в перші роки революції Шаляпін віддавав на обслуговування робітничо-селянських мас, уряд РСФСР обдарував його був званням Народного Артиста Республіки. Та Шаляпін на цих позиціях держався саме доти, доки не закінчилася імперіалістична інтервенція, і поїхав „на гастролі“ закордон, де обслуговує природнім даром буржуазну ситу юрбу та допомога рос. білогвардійцям. Отже ім'я народного артиста його позбавили. А тепер з постанови президії ВЦВК націоналізовано і його садибу.

Театральний музей у Тифлісі. Недавно відкрито театральний музей у Тифлісі. У Грузинському відділі є експонати з XIII століття, моно рафії, досліді, портрети таких актерів, як Бабо Авадшвілі, Ларе Месхішвілі, Н Габунія, М. Сафатова, В. Абашідзе. У Вірменському відділі до пуття представлено Адам'яна, Абеяна, артистку Странуш і Паназяна, що грав і для кіна.

Є матеріал і про театр Перський і про Турецький. Взагалі з цього музею — досить

грунтовна має бути база для дослідження театру Кавказького і Закавказького.

Татарський театр у Криму. Татарський театр у Криму більш-менш певно став на ноги тільки, як закінчилася воєнна боротьба, у 1920 р. Під театр у Сімферополі відведено найкраще приміщення, видатки за держтеатр введено в бюджет наркомосвіти Кримської, зорганізовано певний штат труп. Перші роки виставляли вистави раз на тиждень. Тепер — двічі: у держтеатрі і в будинку освіти. Ще раз на тиждень трупа виїздитиме і в старе місто у Бахчисарай, де серед одвідувачів багато й жінок, що тільки недавно оце скинули чадру, і що соромляться ще приходити з непокритим лицем у прилюдне місце.

Нова форма дитячої вистави. У Московському театрі для дітей величезний поспіх має „Муриня і мавпа“. Виставленням цієї п'єси знайдено нову, гостру, цікаву форму дитячої театральної вистави. Композиція вистави — пантомима, музична ілюстрація, кіномультіплікація перед сценою й поза сцени і суто циркові моменти. Дієві особи однакові і в пантомимі, й на екрані, і в цирку. Замість складних декорацій — характерні лаконічні фрагменти. Ставили: режисер — Наталія Сац (стверж — Охена Менес) художник — Гольц, мультиплікатор — Ходатаєв.

Американці по науку в Москву. У Москву приїздить група американських артистів. На протязі трьох літ мають вони

студіювати у Москов. Художньому театрі і в оперній студії ім. Станіславського системою Станіславського, дику, пластику то що.

ЗА КОРДОНОМ

Арабський театр. Спроби організувати арабський театр у Єгипті до цього часу успіху не мали з огляду на низку культурних пів-кочового Каїрського населення. Однак, розріст національно-революційного антиімперіалістичного руху у Єгипті так сколихнули народні маси, що вже утворено й т-во „Друзів Арабського театру“, а незабаром заложено буде і Арабський театр, що виставлятиме п'єси арабських драматургів, а також перекладні арабською мовою.

Передові театри в Америці. Найпередовіші театри у П. А. С. Ш. — грецький театр Самійла Юма у Берклеї (в штаті Каліфорнія), театр Карнеджі у Пітсбурзі (Пенсильванія), Університетський театр (Південна Кароліна) і Іельський університетський театр.

Распутінський поплічник. У відомому театрі Піскатора в Берліні виставлено було п'єсу „Распутія“ (за „Змовою імператриці“ Щеглова), де виведено серед інших лихої пам'яті історичних осіб під іменем Оренштейна Д. Рубінштейна, що помагав у свій час Распутінові розгорнути широку ге-шефтмахерську діяльність. Рубінштейн учинив на театр позов до суду за „зображення позивача в невірному освітленні“. Суд ухвалив у повному складі очайомитися з п'єсою і справи ще не розглядав.

П'ятолиз. В Італії Роберт Фаріначі написав п'єсу, де головний герой — точка в точку Муссоліні, що рятує країну від „анархії“.

Нова форма драми. Пошереження радіо викликає до життя нову форму театраль-ного мистецтва, що ґрунтується виключно на слуховій оєнові. Перед у цій справі повела Франція, що дуже жваво дебатувє саме проблему організації Радіо-театру і створення для нього репертуару.

Кілька років тому в Парижі уперше вико-нано було „Маремото“ — радіодраму моря. Учасники — кілька паризьких артистів. Теа-тральні засоби — оркестра джаз-банду, гра-мофон, гудки, пропелер, сірени, револьвер і людське слово. Цю радіо-п'єсу з морського життя виконано було так доладу, що тисячі невидимих радіо-слухачів певні були, що їм подано справжню морську катастрофу. Почався розголос тривоги, і цензура „Маремото“ за-боронила.

Конкуренція. Шумова оркестра, т. зв. джаз-банд, як відомо, особливо міцно при-щепилася до драматичного театру. Але вона помалу-малу завойовує позиції і в опері. Композитор Кшенек написав оперу „Дженні наґрає“, що йде виключно в супроводі джаз-банду. Оперу цю включили у свій репертуар 10 оперних європейських театрів. Це викли-кало велике занепокоєння серед прихильників симфонічної музики, і вони почали всюди шалено атакувати джаз-банд. А в Каселі у Німеччині, коли вперше йшла „Дженні на-грає“, чиясь „прихильна“ рука зіпсувала на-віть механізм потягу, що мав вийти на сцену.

КІНО

В УСРР

Гігант

Київська кіно-фабрика ВУФКУ, що саме в процесі побудування, має бути найбільша в СРСР і одна з найпомітніших серед євро-пейських. Ужито буде на ній усі досягнення новітньої кіно-техніки. Головний павільон, напр., що саме виводять його, матиме 85.000 куб. метрів. У ньому матимуть змогу робити одночасно 25 кіно-режисерських знімальних груп (а на Москов. кіно-фабриці, що зало-жено її оце на Ленінських горах, у головному павільоні робитиме водночас 15 груп). Тери-торія „українського Голівуда“ (найбільша в світі кіно-фабрика у Сполуч. Північно-Аме-риканських Штатах) має 40 десятин. З них на 10 десятинах чудовий парк, де зніматимуть лісову натуру. Фабрика з павільоном і лабораторним устаткуванням обійдеться в 4.000.000 крб. Випускатиме вона на рік 75 кіно-картин. Відкриття її мають пристосувати до Жовтневої річниці в 1928 році.

Морський бій

Для кіно-фільму „Джیمی Гігінс“ (за ро-маном Аптона Сінклера) ВУФКУ зорганізу-вало було біля Одеси велетенський бій на Чорному морі. Проектори різали нічну

пільму, загоралися огні гарматної каконоди, і лютувала хвиля. Насамкінець затоплено було морський транспорт.

Кіно-кабінет при УАН

При Українській Академії Наук засновано кіно-кабінет. В першу чергу улаштовано буде наукову кінематографічну лабораторію.

ПО СРСР

Перше пересувне кіно

На цю зиму уперше забезпечено переїзд-ним кіном громадянство Командирських остро-вів, що загубилися серед криги на Північному Сході. Одночасно кінофіковано й Середню Ко-лимську Область також переїздитим кіном з двадцятьма програмами, а Охотське, Сахалін, Камчатку й Усть-Камчатське також кіно-пересувкою і фільмами з розрахунку по дві програми на тиждень.

Шумить...

На екранах Москви нині має величезний поспіх останній кіно-бойовик ВУФКУ „Два дні“, ставлений режисером Стабовим при опе-раторі Демущькому за сценарієм кіно-сце-нариста С. Лазуріна. У головних ролях

Гаккебуш, Мінін і заслужений артист УСРР Замичковський, що про його Леон Муссінак сказав:

„Гра І. Е. Замичковського в картині „Два дні“ значно виразніша і глибша, ніж гра у відповідних ролях відомого кіно-актера на Заході — Еміля Яніґса“.

ЗА КОРДОНОМ

Червона приманка

Граючи на жадобі американського суспільства ближче познайомитися з життям, революційною історією і побутом радянських республік, фірма „Фокс“ за режисурою постановника „Багдадського злодія“ Рауля Уолша має знімати чергову кіно-фальсифікацію „Червона танцюристка з Москви“.

Кіно - агітація

У Німеччині наближаються перевибори в райхстаг. У м. Гаумбурзі, де вибухнув був відомий буржуазний „путч“ Капп - Лютвіца, монархісти не сплять. На чолі з учасниками того путча Гугенбергом і Шіле організовано „германське національне підприємство Деволі“. „Деволі“ закупило у Форда 400 спеціальних авто, устаткувало їх кіно - екранами, кіно - апаратами, відповідними кіно фільмами то-що. Акуратно - розрахованими авто - колонами (по 20 авт у кожній) у певний час виїдуть ці пересувні кіна з Гаумбурга у всіх напрямках. Не минають, найдаальших найглухіших сел, демонструючи там безплатно всякі ювілеї Гинденбурга, відкриття пам'ятників загиблим „за Кайзера“ воюючим світової різанини і т. ін. Щоб окупити видатки, водночас пропускають рекламні фільми різних фірм то-що. Отак уміло й систематично провадять німецькі націонал - монархісти „оброблення громадської думки“ засобами кіна, що його Ленін назвав був найважливішим із мистецтв. А де наша радянська кіно - хроніка? А яка у нас кіно - агітація?!

Виключно культурфільми

У Берліні зорганізовано нову кіно - організацію „Асгевальд - фільм“, що вироблятиме не т. зв. гральні фільми, а виключно культурфільми науково - просвітнього змісту.

Цікаво водночас зауважити, що всеукраїнська монопольна кіно - організація ВУФКУ, як видно із кіно - довідника на 1927 рік, за 1926 р. випустила тільки 5 культурфільмів.

48.000 у секунду

У Німеччині винайдено новий кіно - знімальний апарат, що знімає 48,00 зніманий у секунду. Цей винахід розгортає перед кіном нові можливості, особливо перед науковим кіном.

Країна невідомого

Американські студенти, що відвідали цього літа СРСР, з успіхом показують у Ньюйорку в Америці знятий ними фільм „Країна, що її ніхто не знає“ про СРСР.

Загорілися любов'ю...

Як відомий кіно - комік Макс Ліндер і жінка його наклали були на себе руки, після них залишилася 3 - літня дочка. Дитину взяли на виховання батьки матері, що написала про це була ім листа. Але Макс Ліндер, що нажив був з кіна великі гроші, залишив свій заповіт, щоб дочку після смерті його доглянули його батьки і тепер між батьками Макса Ліндера і батьками його жінки, що загорілися всі страшенною любов'ю до Ліндерової дитини, точиться завзята суперечка. Незабаром її розв'яже суд.

„Успіх“ монархістського кіна

У Харбіні з поради монархістської газети „Русское слово“ кіно - театр „Атлантік“ поставив був кіно - фільм „Михайло Строганов“, де Можухін грав Олександра II. Харбінські монархісти увесь час під час демонстрування фільма виспівували „боже, царя храни“ й вигукували:

— Вставайте, жиди!

Раз - у - раз демонстрація фільму відбувалася в супроводі мордобойів і дебошів. Тоді стихійно, без ніякої агітації громадянство перестало од ідувати „Атлантік“.

Після цього білогвардійці спробували договоритися з фірмою Донателло, щоб у її кіно - театрі демонстрували кіно - фільми „під двуглавим орлом“. Але фірма відмовилася.

Лише Чжан - Хан - Сянівська (головнокомандувач 3 - х пров. нцій) кіно - кампанія потягла руку за монархістів. Спробувала було поставити убогу склейку із давніх „патє - журналів“, але... кіно - театр громадянство зовсім перестало відвідувати, і його мусили закрити.

ЖЕРТВУЙТЕ НА ПАМ'ЯТНИК М. КОЦЮБИНСЬКОМУ

Сторінка „Наше листування“ в № 3 „Плуга“ буде дана в поширеному розмірі

Видає: ДВУ

Редагує: Редколегія

Відповідальний редактор С. Пилипенко

ЦЕНТРАЛЬНА НАУ
БІБЛІОТЕКА ХДУ.
Інв. №

ПРЫМАЕЦЦА ПАДПІСКА НА 1928 ГОД
НА БЕЛАРУСКУЮ ЧАСОПІСЬ ЛІТАРАТУРЫ,
ПОЛІТЫКІ, ЭКОНОМІКІ, ГІСТОРЫІ

ПОЛЫМЯ

||||||| (СЕМЫ ГОД ВЫДААННЯ) |||||

ПАД РЭДАКЦЫЯЙ

З. ЖЫЛУНОВІЧА, М. ЗАРЭЦКАГА, Я. ЛІМАНОУСКАГА

У ЧАСОПІСІ ПРЫМАЮЦЬ УДЗЕЛ САМЫЯ ВЫДАТНЫЯ
БЕЛАРУСКІЯ ЛІТАРАТУРНЫЯ І НАВУКОВЫЯ СІЛЫ

„ЧАСОПІСЬ ПОЛЫМЯ“

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ПАУТАРА МЕСЯЦЫ (8 кніжак на год)
РАЗМЕРАМ КОЖНЫ НУМАР 12 ДРУКАВАНЫХ АРКУШОУ

ГАДАВЫЯ ПАДПІШЧЫКІ НА 1928 Г. АТРЫМОУВАЮЦЬ
ПА ВЫБАРУ БЯСПЛАТНА ЛІТАРАТУРНЫ ДАДАТАК ПА
ДЗЬВЕ КНІЖКІ БЕЛАРУСЬКІХ ПІСЬМЕНЬНІКАУ І ПОЭТАУ

ПОУГАДАВЫЯ ПАДПІШЧЫКІ У ДАДАТАК АТРЫМОУ-
ВАЮЦЬ АДНУ КНІЖКУ

**АКРАМЯ ТАГО, ГАДАВЫМ ПАДПІШЧІКАМ
ПРАДАСТАУЛЯЕЦЦА РАССРОЧКА З УПЛАТАЮ:**

1 студзеня — 4 р., 1 ліпня — 3 р. 50 к., 1 кастарычніка —
2 руб. 50 кап.

ПАДПІСНАЯ ЦІНА:

На год	10 руб. — кап.
„ 6 м - цау	5 „ — „
„ 3 м - цы	2 „ 50 „
Асобны нумар каштуе	1 „ 50 „

ПАДПІСКА ПРЫМАЕЦЦА:

у рэдакцыі часопісі „ПОЛЫМЯ“ (Менск, Савецкая, 63), у цэнтраль-
най кнігарні Бел. Дзярж. Выдавецтва (Менск., вуг. Ленінскай і Са-
вецкай), ва усіх акруговых аддзяленнях Бел. Дзярж. Выдавецтва,
ва усіх паштовых аддзяленнях і у канторы падпіскі на газеты
„Правда“ і „Известия“ (Менск, Савецкая, 61)